

॥५॥ इति ध्यानं ॥ ॥ प्रथमचरित्रस्य ब्रह्माक्षयिः महाकालीदेवताः
गायत्री छन्द नन्दाशक्ती क्लृप्तिका बीजं अग्निस्तत्त्वं अक्षरं वेद स्वरू
पं श्रीमहाकाली प्रियर्थं प्रथमचरित्रज्ञेयं विनियोगः ॥ ॥ ॐ नम
श्चण्डिकायै ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ सावर्णि मूर्यतनयो यो मन
कथनेष्टम ॥ निशामय तदुत्पत्तिं विस्तारं दत्ताममः ॥ १ ॥ महाम्मा
नुभावेन यथा मन्त्रं श्राद्धीयः ॥ सबभूव महाभाग सावर्णिस्तन
त्रे ॥ २ ॥ स्वारीचिरेत्तरे पूर्वचैत्रवंस समुद्रवः ॥ सुरथो नाम
समस्तेक्षिणी मराउत्ते ॥ ३ ॥ तस्य पालय तस्यो म्यक् प्रजा
वोरसान् ॥ वभूवु सत्रयोभूपाः काला विश्वं सिनस्तदा ॥ ४ ॥

वद्युद्यमतीप्रवतदंडिनः॥ न्यूनैरपिशतैर्युद्धकोलाविध्यंसिभिर्जितः
ततः स्वपुरमायातो निजदे शास्त्री यो भवतु॥ आक्रांतस्समहाभागस्तेस्त
वलाग्निभिः॥७॥ अमार्त्यै वलिभिर्दुष्टैः दुःखलस्यदुरात्मभिः॥ कोसो वल
वापरितंतत्रापि स्वपुरे ततः॥८॥ ततो मृगया व्याजेन हतसाम्यसभूयति॥
एकाकी हयमारुह्य जगाम गहनं वनम्॥९॥ सतत्राश्रमभशद्विद्विजव
र्यस्त्वमेधसः॥ प्रसातश्चापदाकीर्णमुनिशिष्योपशोभितम्॥१०॥ तस्यो
किंचित्सकालंच मुनिना तेन सत्कृतः॥ इतश्चेतश्च विचरंतस्मिं मुनिवरा
श्रमे॥११॥ शोचिन्नयतदा तत्र ममत्वाद्दृष्ट्वा तस्योः॥ मत्पूर्वैर्पालिते
सर्वं मया हीनं पुरंहितम्॥१२॥ मद्भ्रमे सैरसदृशे धर्मतः पाल्यते न वा॥

न जाने सप्रधानो मे सुरहस्ति सदा मदः ॥ १३ ॥ मम वै रिव शीयात का भोगानुपलप्स्य
ते ॥ ये व मानुगतानि त्वं प्रसादधन भोजने ॥ १४ ॥ अनुवृत्तिं कुर्वन्ते न्यकुर्वन्त्यन्यम
हि भूताम् ॥ असम्पक्व यसीले ते कुवद्भि सततं व्ययम् ॥ १५ ॥ सञ्चितशक्तिः
दुःखेन क्षयं को सो गमिष्यति ॥ ऐतश्चान्यश्च सततं चिन्तयामास पार्थिवः ॥ १६ ॥
तत्र विप्राश्च माभ्यासे वैश्वमेकं वदत्ततत् ॥ स पृष्ठस्तेन कस्तंभो हेतुश्चागमः
नेत्रकः ॥ १७ ॥ स शोक इव कस्मात्वं दुर्मना इव लक्ष्यसे ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य
भयते प्रणयोदितम् ॥ १८ ॥ प्रत्युवाच ॥ सतं वै श्यं प्रसयावनतो नृपम् ॥ १९ ॥
यच्च ॥ समाधिर्नाम वैश्यो ह पुत्र्यन्नाधनि नां कुले ॥ पुत्रदारे निरस्त
भादशाधुभिः ॥ २० ॥ विहीनश्च धने दारैः पुत्रै एदायमेधनम् ॥ व

तोदुःखि निरतश्चाप्तवधुभिः ॥ २५ ॥ सोहन्नवेप्रिपुत्राणां कुशलाकु
९० शालाभिकाम् ॥ प्रहतिस्वजनानाञ्च दारणां चात्र संस्थिताः ॥ २२ ॥ किन्तुः
ते स्वांगुहृद्देसां मद्धेसां किन्तु साम्यतम् ॥ कथं ते किन्तु सप्तता दुर्हता किन्तु
मेसूताः ॥ २५ ॥ राजोवाच ॥ ये निरस्तो भवां लुब्धे पुत्रदारादिभिर्धने ॥ तेषु
किं भवतस्ते ह मनुवध्नातिमानसं ॥ २४ ॥ वैश्व उवाच ॥ एवमेतद्यथा प्रा
ह भवानस्म गतं वचः ॥ किं करोमिन वध्नातिमममिदु एता मम ॥ ये सं
त्यज्य पितृस्ते ह धनलुब्धे निराकृतः ॥ यतिस्वजनहर्दच हार्दि ते सुवमे
मनः ॥ २६ ॥ किमेतन्नाभिजानामि जानन्नापि महामते ॥ यत्प्रेमप्रवणं सि

राम.

९०

नं विगुणेष्वपि वन्धुषु ॥ तेषां कृते मे निस्त्रासो दोर्मनस्य च जायते ॥ कुरोमिह
यत्र मनस्तेष्वपि निबुद्धिर्मा ॥ २८ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततस्तौ सहितौ
विप्रतं मुनि समुपस्थितौ ॥ समाधिर्नाम वैश्याहस्य च पार्थिव सत्तम ॥ २९ ॥
॥ कृत्वा तु तौ यथा न्यायं यथा हस्तेन संविदम् ॥ उपविष्टौ कथाकाश्चिश्च
कृतुं वैश्यपार्थिवौ ॥ ३० ॥ राजोवाच ॥ भगवत्स्वामिह प्रष्टुमिच्छाम्येकं वद
स्व तत् ॥ दुःखाय यन्मे मनसस्त्वचित्ताय ततो विना ॥ ३१ ॥ मम त्वे गतरा
ज्यस्य शोभ्यं कुरुष्वपिलेखयि ॥ ज्ञानतोपियथा ज्ञास्य किमेतं मुनि सत्तमः ॥
३२ ॥ अयं वनिकृतपुत्रैर्दारैश्च मे सत्थो हित ॥ स्वजनेन च संत्यक्तोऽसौ
नथाप्यति ॥ ३३ ॥ सेवमेव तथा हं वदामि वयस्य तद्दुःखितो ॥ ३४ ॥

ॐ नमो

११

विषये ममत्वाद्गृह्यमानसौ ॥ ३४ ॥ तत्केनैतं महाभाग यन्मोहो ज्ञानिनो र
पि ॥ ममास्य च भवत्तेषां विवेकांधस्य मूढता ॥ ३५ ॥ अयिरुवाच ॥ ज्ञानमस्ति
समस्तस्य जंतो विषयगोचरे ॥ विषयश्च महाभाग याति श्वैव पृथक् पृथ
क् ॥ ३६ ॥ दिवांधा प्राणिन के विदात्रा वंधास्तथा परे ॥ केचिदिवा तथार
त्रौ प्राणिनस्तुल्यदृष्टयः ॥ ३७ ॥ ज्ञानिनो मनुजास्तप्ये किन्नु तेन हि केवलं
॥ यतो हि ज्ञानिन सर्वेषु पाद्विमुखा दया ॥ ३८ ॥ ज्ञानं च तन्मनुष्या एतां ११
यतेषां नृगपक्षिणाम् ॥ मनुष्या एतां च यतेषां तुल्यमन्यस्ततो भयोः ॥ ३९ ॥
ज्ञाने पिसति पश्येतां पतङ्गश्च वचं च वृष ॥ कणामोक्षादतामो
हापि अमानास्तपि शुधा ॥ ४० ॥ मानुषा मानुजा व्याघ्रा सा भिलाखाश्च

तान्मुनिः॥ लोभात्प्रत्युपका एयनचेतां किन्नपश्यति॥ तथापि ममतावर्ते मो
हगर्ते निपातिता॥ महाम्मायाप्रभावेन संसारस्थितिकारिणा॥ ४२ ॥
तत्रात्र विष्मयकार्ययोगनिद्राजगत्पते॥ महाम्मायाहरेश्चैषा नया सं
मोह्यते जगत्॥ ४३ ॥ जगनिनामपि चेतां सिद्धे देवी भगवती हि सा॥ कला
दाक्कजामोहाय महाम्माया प्रयच्छति॥ ४४ ॥ नया विमृज्यते विश्वे जग
देतच्च एवम्॥ शोषाप्रसन्नवरदान एण भवती मुक्तये॥ ४५ ॥ सा विद्याप
रमा मुक्ते हेतू भूता सनातनि॥ संसारवन्धहेतुश्च सेव सर्व सुरेश्वरि॥
४६ ॥ राजोवाच॥ भगवन्का हि सा देवी महाम्मायां निया भवान्॥ पृथ्वी
ती कथं सत्यन्न सा कर्मा त्याश्च किं द्विज॥ ४७ ॥ यत्प्रभावाच्च सा देवी यत्त्वं

उसः रूपाय दुःखभावा ॥ तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामि तत्त्वो ब्रह्मविद्वां वर ॥ ४८ ॥ अविस्वा
१२ च ॥ नित्यैव सा जगन्मूर्ति तया सर्वमिदं ततः ॥ तथापि तत्समुत्पत्तिवद्भा
वयतां मम ॥ देवानां कार्यसीदर्थं मामिभर्वती सा यदा ॥ उत्पन्नेति तदा लोके
सानित्याप्यविधियते ॥ ४९ ॥ योगनिद्रां यदा विष्णुर्जन्ते कार्णविक्रते ॥ आ
सीर्यशो समभजकल्योन्ने भगवान्प्रभू ॥ ५० ॥ तदा द्वावसूरो घोरो विख्यातौ
मधुकैटभौ ॥ विष्णुर्कार्णमलोकुतो हंतु ब्रह्माण्मद्यतो ॥ ५१ ॥ सनाभिकम
ले विष्णोः स्थितो ब्रह्मा प्रजापति ॥ दृष्ट्वा तावसूरो चोग्रौ प्रसप्तं वज्रनादन ॥ ५२ ॥
तुष्ठावयोगनिद्रां तामेकाग्रहृदयस्थिताः ॥ विष्णोः प्रभोधनार्थाय १२
हरेर्नेत्रकृतालयाम् ॥ ५३ ॥ विश्वेश्वरीं जगद्धात्रिं स्थितिं संहारकारिणीम् ॥

निद्रांभगवतीविष्णोरनूनांतेजसप्रभू॥५५॥ब्रह्मोवाच॥त्वंस्वाहात्वंस्वधात्वंहिव
षट्कारस्वरामिका॥सुधात्वमक्षरेनित्ये त्रिधामात्रामिकास्थिता॥५६॥अर्ध
मात्रास्थितानित्यायानुचार्याविशेषतः॥त्वमेवसंध्यासावित्रीत्वंदेवीजन
नीपरा॥५७॥त्वयेतद्भार्यतेविश्वंत्वयेतत्सृज्यतेजगत्॥त्वयेतत्प्राप्त्यतेदेवी
त्वमस्यतेचसर्वदा॥५८॥विसृष्टोसृष्टिरूपात्वंस्थितिरूपाचपालने॥तथा
संहृष्टिरूपांतेजगतोस्यजगन्मये॥५९॥महाविद्यामहामायामहामेधामहा
सृति॥महामोहाचभगवतीमहादेवीमहासुरि॥६०॥प्रकृतिस्त्वंचसर्वस्यगु
णत्रयविनी॥कालरात्रीमहारात्रीमोहरात्रीश्वदार्ण॥६१॥त्वंश्रीस्त्वमी

ॐ श्री त्वंहित्वं बुद्धिर्वोधस्तथाः ॥ तज्जापुष्टितथा तुष्टी त्वं शान्तिशान्तिरेव च ॥ ६२ ॥
१३ स्वकीनिसुतिनीघोरागदिनीचक्रुणितथाः ॥ शंखिनिचापीनिवाणाहभुसुंकीय
रीधायुधा ॥ ६३ ॥ सोम्यसोम्य वराशोषसोम्यभ्यस्तुतिसूदरि ॥ परापराणां परमा
त्वमेव परमेश्वरी ॥ ६४ ॥ यच्च किंचिच्चिदस्तु सदसदापिलाम्बिके ॥ तस्य सर्वस्य
याशक्तिस्तत्त्वं किं मूयते त्रका ॥ ६५ ॥ यया त्वया जगत्सृष्टा जगत्पात्पातियो जग
त् ॥ सोपि निद्रावसंनितः कस्त्वांस्तौ तु मीहेश्वरः ॥ ६६ ॥ विष्णुशरीरग्रहणमहमी
शानसेवच ॥ कारितास्ते यतो न त्वं कस्त्वोतुं शक्तिमान्मवेत् ॥ सात्वमित्थं च राम
भावस्तेरुदारे देवीसंतुता ॥ मोहयेतो दुराधर्षा वसूरो मधुकैटभो ॥ ६७ ॥ पु १३
बोधं च जगत्स्वामी नियतामसुतो तद्यु ॥ बोधश्च यतामस्य हंतुमेतो महा

तुरी ॥ ६८ ॥ अभिरुवाच ॥ एवं सुनात हा देवी तामसितत्रमेधसा ॥ विष्णोः प्रभोध
 नार्थीयानिहंतु मधुकैटभौ ॥ ६९ ॥ नेत्रास्य नासीकावाहुहृदयेभ्यस्तनोरसः ॥ नि
 र्गम्य दृष्टीनेतस्योब्रह्मरणेयं कृत्तमनः ॥ ७० ॥ उत्तस्योचजगन्नाथस्त्वयामु
 क्तोजनार्दनः ॥ ऐकार्णवेहिसयनातदसदृशोचतौ ॥ ७१ ॥ मधुकैटभौ दु
 रान्मानमतिवीर्यवलाचिता ॥ क्रोधरक्तेक्षणवर्जुब्रह्माण्डजनिनोघमो
 ॥ ७२ ॥ समुत्थाय ततस्तत्ताभ्यां युयुधेभगवान्हरिः ॥ पंचवर्षसहस्राणि वा
 हुप्रहरणो विभू ॥ ७३ ॥ तावप्यतिवलोन्मतौ महाम्मायाविमोहितौ ॥
 उक्तवंतौ स्वरोन्मतौ व्रियतामिति केशवम् ॥ ७४ ॥ भगवानुवाच ॥ भवे
 तामद्यमेतुह्ये ममवद्यामुभाषयि ॥ किमन्येनवरेणात्र सतादृदि दृतेम

५ सः या ॥ ७५ ॥ अविर्वाच ॥ वंचिताभ्यामिति तदा सर्वमापो मयं जगत् ॥ विलोक्ता
१४ भ्यां गदितो भगवान्कमलेश्वरः ॥ ७६ ॥ आवां जहिन यत्रोर्व विशलेन परिप्लुता
॥ अविर्वाच ॥ तथेत्पुत्रा भगवता शंखचक्रगदाभृताः ॥ ७७ ॥ कृत्वा चक्रे
एवेहिने जघने सीरुमितयोः ॥ एवमेवास्मत्पुत्रा ब्राह्मण सत्पुत्रा स्वयम्
॥ ७८ ॥ प्रभावमस्या देव्या सुभूय भू एव दामिते ॥ ७९ ॥ ॐ ॥ इति श्रीमा
र्कण्डेयपुराणे सावर्णि के मन्वन्तरे देवी महात्म्ये मधुकैटवधो नाम प्रथमो
ध्यायः ॥ १ ॥ ॥ अविर्वाच ॥ देवा सुर मभूद्युधुर्ग मवत्सतं पुरा ॥ म सम
हिषे सुराणामभिये देवानां च पुरन्दरे ॥ १ ॥ तत्रासुरे महावीर्ये देवसेन्ये च १४
राजिता ॥ जित्वा च शकलान् देवानि शोभुः सहिषा सुरः ॥ २ ॥ ततः पराजिता

देवाः पञ्चयोनिं प्रजापतिं ॥ पुरस्कृत्य गतास्तत्र यत्रे स गच्छन्त्ये ॥ ४ ॥ यथा ह तं तस्यो
क्तं ॥ ५ ॥ हिमसासुरचेष्टितम् ॥ त्रिदशाः कथयामास देवाभिविविक्ताम् ॥ ६ ॥ स
र्यश्चान्यनितेन्दुनां यमस्य वरुणस्य च ॥ अन्येषां चाधिकारांस्तस्य मेवाधिती
ष्ठति ॥ ७ ॥ स्वर्गान्नि एकता सर्वः तेन देवगणाभुवि ॥ विचरेति यथामर्त्या म
हीषेण दुर्गमना ॥ ८ ॥ ऐतद्वक्तुं सर्वममः सरिविचेष्टिता ॥ शरणे व प्र
पन्नास्मो वदन्तस्य विचिन्त्यताम् ॥ ९ ॥ इत्थं निशाम्य देवानां वचांसि मुधुसूद
नः ॥ चकार कोपशंभूश्च भूकृदिकुटिलाननौ ॥ १० ॥ ततो तिको य पूरुणस्य च
कृणो वदन्ततः ॥ निश्चक्राम महतेजो ब्रह्मणा शोकस्य च ॥ ११ ॥ अन्येषां
देवदेवानां शक्रादिनां सरितः ॥ निर्गतं तु महतेजस्तच्चैकं समगच्छतः ॥ १२ ॥

ॐ सः अतिव तेजसकूटं ज्वलंतमीव पर्यवर्ततम् ॥ दृष्टुं भस्ते सुरास्तत्र ज्वाला व्याप्तदिग्गतरम्
१५ ॥ १११ ॥ अनुलंततत्र तेजः सर्वदेवशरिरजं ॥ ऐकस्तेतदभ्यारि व्याप्तलोकत्रया
विषाः ॥ ११२ ॥ यदभ्युच्छाभवत्तेजस्तेनाजायततत्सूखम् ॥ याम्येन चाभवत्के
शावाहवो विधुस्तेजसाः ॥ ११३ ॥ सोम्येन स्तनयोर्युग्मं मध्यं चैव देवा चाभवत्
पारुणेन च जंघोरुनितं व तेजसा भुवः ॥ ११४ ॥ ब्रह्मणस्तेजसा पादौ तदंगुल्योर्क
तेजसा ॥ वसूनां च करौ गुल्फयोरेते एव नाशिकाः ॥ ११५ ॥ तस्यास्तु दन्ता संभू राम
ताः प्राजापत्येन तेजसाः ॥ नयनत्रितयं यज्ञे तथा पावक तेजसा ॥ ११६ ॥ भ्रुवो १५
च संधयोस्तेज अव एण वनिल त्यच ॥ अन्येखां चैव देवानां संभवस्तेजसां शि

वा॥१७॥ ततः समस्तदेवानां ते जोरासी समुत्भवान्॥ तां विलोक्य मुदं प्रापुः परममहि
षादिताः॥१८॥ अलं अला विनिर्मुखा ददौ तस्ये पिना कष्टकः॥ चक्रं च दत्तं वां स्व
कं समुत्पाद्य चक्रतः॥१९॥ शंखं च वारुणं शक्तिं ददौ तस्ये हतासनः॥२०॥ मारु
तो दंतवाश्चापं वाणपूर्णेन तथेष्टधी॥२१॥ वज्रमिदं समुत्पाद्य कुलिशादमराधि
पः॥ ददौ तस्ये सहस्राक्षो घंटा मेरावता नृगदान्॥२२॥ कालदरुणं च मोदं उपा
सां च वृषतिर्ददौ॥ प्रजापतिश्चाक्षमालां ददौ ब्रह्मा कमंडलुं॥२३॥ समस्तैर्म
कुपेष्टुनिजैस्सिंदिवाकरः॥ कालश्च दंतवां स्वकं तस्याश्चर्मजनिर्मलम्॥२४॥
सीरोदश्चामलं हारमजरे च तथा म्वरे॥ चूडामणिं तथा दिव्यं कुंडलैकदकानि च
२४॥ अर्धचंद्रं तथा शुभ्रं केयुणं सर्वं वाह्यं॥ दृष्ट्वैवैकमन

५८: नमः॥ २५॥ अंगुलियकलानि समस्ता स्तंगुलिषु च॥ विश्वकर्मा ददौ तस्ये परं
१६ वातिनिर्मलम्॥ २६॥ अस्त्राशयने कुरु पाणि तथा मेघं च दर्शनम्॥ अस्त्रान
पंकजं मालां शिरसि रसि वा परम्॥ २७॥ अदधि जल धितस्ये पंकजं वाति सो
भनम्॥ हिमवो वाहनं शिघ्रं लानि विविधानि च॥ २८॥ ददावमून्यं सुरया
पानपात्रं धनानि च॥ शेषश्च सर्वनागेशो महा मणि विभूषिताम्॥ २९॥
नागहारा ददौ तस्ये धने य पृथिवी मिमाम्॥ अन्ये एपि सुरे देवी भूषणो रायु
धस्तथा॥ ३०॥ सम्मानितानना दो चैसा दहा सं मुहुर्मुहुः॥ तस्या नादेन चोरे राम
ए ह ह्यमा पुरितं नमः॥ ३१॥ अमायता निमह नाप्रति सको महानभुत्॥ १६
बुधुधुः सकलालोका समुद्राश्च चकं पिरे॥ चचाल वसुधा चेलु सकलाश्च महोद

रा॥ ॥ जयति देवाश्च मुदातामुमुसिंहवाहिनी॥ तुष्टु वुर्मुनयश्चैनां भक्तिनग्रात्मभूतैः
॥ ३३ ॥ दृष्ट्वा समस्तसक्षुब्धं स्त्रैलोक्यममरारयः॥ सन्नदाशिवलशैल्यास्ते समंतत्स्यु
रुधापुधाः॥ ३४ ॥ आकिमेतदिति क्रोधादाभाप्यमहीषासुरः॥ अभ्यधावततां
सदमशेषैरसुरैर्हता॥ ३५ ॥ सतदर्शिततो देवी व्यासलोकत्रयं त्विषा॥ पादाक्रां
त्पानतद्रुवंकिरिटो निषितं वरम्॥ ३६ ॥ क्षोभिताशेषपातालं धनूर्या निस्त्वे
नताम्॥ दिशो भूजसहस्रेण समतादाप्यसत्स्थिताः॥ ३७ ॥ ततः प्रवहते यु
ध्यं तथा देव्यासुरादिवाम्॥ शस्त्रास्त्रैर्वहधा मुक्तैरदीपितदिगंतरम्॥ ३८ ॥
महिषासुरसेनानिश्चिधुराव्यो महासुरा॥ युयुधेश्वामरश्चान्ये चतुरङ्गवक्त्रा

सः चिताः॥ एथानामयुतैषाद्रिःरुद्राख्योमहासुरा॥४०॥ अयुद्धतायुतानां च सहस्रे
१) एमहाहनुः॥ पंचासद्रीश्चनियुतो एसिलोमामहासुरा॥४१॥ अयुतानां षट्तेष
उभिवाकलोपुयुधेरणो॥४२॥ गजवाजिसहस्रोद्यैरनेकैपरिवारितः॥ हतो
स्थानां कोष्ठाचयुद्धे तस्मिन् युध्यतः॥४३॥ विडालाख्योपुतानां च षं वास
द्रिस्था युते॥ युयुधे संयुगे तत्र एथानां परिवारितः॥४४॥ अन्ये च तत्रायुत
सो एथानां गहयेर्हताः॥ युयुधु संयुगे देव्या सह तत्र महासुराः॥४५॥ कोटि
कोटि सहस्रेस्तु एथानां दंतिनां तथा॥ हयानां च हतो युद्धे तत्राभुं महिषासु राम
॥४६॥ तोमरे भिद्रियालेश्च शक्तिभिर्मुक्ता लैस्तथा॥ युयुधु संयुगे देव्या ७
खड्गे परसुपट्टिसे॥४७॥ केचिच्च विधुपुशक्तिः केचित्प्राज्ञां तथा परे॥

देवी स्वक प्रहारैस्तु ते तां हनु प्रचक्रमु ॥४७॥ सापि देवी ततस्तानि शस्त्राण्यस्त्राणि
चंडिकाः ॥ लीलयेव प्रविष्टेद्विजशस्त्रास्त्रवर्षिणी ॥४८॥ अनायस्तानना
देवी स्तूयमाना स्वरर्षिभी ॥ मुमोचा सुरदेहेषु शस्त्राण्यस्त्राणि चेश्वरी ॥४९॥
॥ सोयि कुक्षोद्धूत सरो देव्या वाहनकेसरी ॥ चचारा स्वर सैन्येषु वनेष्वीवहता
सनः ॥५०॥ विश्वासां मुमुचेयाश्च युद्धमानारोपिका ॥ तसेवः सद्य संभूता ग
णा शत सहस्रसः ॥५१॥ युयुधुसे परभुभिर्भिदिपालासिपदिसे ॥ नाशयं
तो सुरगणां देवी शक्ति पटं हिता ॥५२॥ सुवादये तो पठ हान् गणां वास
थापरे ॥ मृदंगाश्च तथैवान्ये तस्मिं युद्धे महोत्सवेः ॥५३॥ ततो देवी त्रिशूले
नगदया शक्ति दृष्टिभिः ॥ स्वकृतादिभिश्च सतसो निजघान महापुरान् ॥५४॥

५८
१८
उ सः पातयामास चैवान्यां घंटास्त्वनविमोहितान् ॥ असुरां भुवि पाशेन बद्ध्वा चान्या
नकर्षयत् ॥ ५५ ॥ केचित् विधाकृता तीक्ष्णैः खड्गपातैस्तथापरे ॥ विषोषिता
निपातेन गदया भूमिसेरते ॥ ५६ ॥ वेमुचके च दुधिरं मुशलेन भृसंहता ॥ केचि
त्रिपतिता भूमौ भिन्ना भूतेन वक्षसि ॥ ५७ ॥ निरंतरा सरोधे एणकृता केचिद्
एणजिरे ॥ सेनानुकारि एणप्राणमुषु विस्त्रिदशार्दनाः ॥ ५८ ॥ केषां विधा
हवकित्रा कित्रयी वास्तथापरे ॥ शिरांसीपेतु रन्येषामन्येमध्ये विदारिता रस
॥ ५९ ॥ विकित्रजंघास्तथापरे पेतु र्व्यामहसुरा ॥ एकवाहुश्चिर एणः केचि १८
देव्यादिधाकृता ॥ ६० ॥ कित्रैपि चान्ये शिरसि पतिताः पुनरुत्थिताः ॥ क

वधा युयुधर्दे व्यागृहीत परमायुधा ॥६१॥ न नृनुश्चाप्सरे तत्र युद्धे नुर्यलया श्रीता ॥
 ॥ कवचादित्रसिरसः खड्गसक्त्युष्टिपाराय ॥ तिष्ठतिष्ठेति भाषन्तो देवीमन्ये
 महासूराः ॥६२॥ पातितैरथ नागाश्चैरसुरैश्च वंसुंधराः ॥ अगम्यासाभवतत्र
 यत्रासुत्समहारणः ॥६३॥ शौरिणोऽप्यामहानद्यसद्यस्तत्र विमुमुक्षुः ॥ मध्ये =
 चासुरसेन्यश्च वारणासुरवाजिनो ॥६४॥ क्षरो नतं महासेन्यं मसुरारणं तथा
 विकाः ॥ निव्येक्षयं यथा वहिस्तृणदारुमहाचये ॥६५॥ सच सिंहो महानाद
 मुत्सर्जं धूतकेशरः ॥ शरीरेभ्यो मरारिणा वसूनि वविचिन्वति ॥६६॥ देव्या
 गरोश्च तैस्तत्र कृतं युद्धं तथासुरैः ॥ यथैवांतु ह्युवर्द्धे वाः पुष्ट्यहङ्गि मुचोदि
 धी ॥६७॥ ॥ इति मार्कंडेय पुराणे सावर्णि के मन्वन्तरे देवी महात्म्ये महिषा

परवधः ॥२॥

उस

१९

अधिरुवाच ॥ निहन्यमानं तत्सैन्यं मम लोकमहासुरः ॥ सेनानुविशुरकोपाघयो
यो ध्युमथां विका ॥ १ ॥ स देवी सरवर्षेण ववर्ष समरे सूरः ॥ यथा मेरुगिरे भृ
ङ्गो तोयवर्षेण तोयदः ॥ २ ॥ तस्य हित्वा ततो देवी लिलये वसरोत्करान् ॥ त
द्यानतुरगां वारो यतारं चैव वाजिनाम् ॥ ३ ॥ विद्धे दधन्वसद्यो ध्वजं चा
ति समुद्धिताम् ॥ विव्याध चैव गत्रेषु हिन्यधन्वानमासुगे ॥ ४ ॥ स हि त्र्य
धन्वा विरथो हताश्वो हतसारथिः ॥ अस्य धावततो सदस्वक्रश्चर्मधरो सुरः ॥
५ ॥ सिंहमाहत्य स्वकेन तीक्ष्णधारेण मूर्धनि ॥ आजघान भुजे सव्ये देवी
मप्यतिवेगवान् ॥ ६ ॥ तस्यास्वक्रो भूजं प्राप्य पफालनृपनन्दनः ॥ ततो ज
ग्राह भूलंशकोपादरुणलोचनाः ॥ ७ ॥ विद्धे पवस्ततस्तनुभङ्काल्यां म

राम
१९

हासूरः॥ जाञ्चल्यमानं तेजोभिरविविचमीमांशरात्॥ ८॥ दृष्टातदापतकुलं देवी
भूलममुंचतः॥ तच्छूलं सतधानेन नीतं सच महासुराः॥ ९॥ हते तस्मिं महावी
र्ये महीषस्य त्रमुपतौ॥ आजगाम गजा रुद्धश्चामरस्त्रिदशार्दिनः॥ १०॥ सोऽपि
क्रान्तिमुमोच तदेव्यास्तामं विकाकुतम्॥ हुंकाराभिहतां भूमौ पातयामास नि
प्रभा॥ ११॥ भग्नां सक्तिनिपतितं दृष्ट्वा क्रोधसमन्विताम्॥ विद्धे पवामरभू
लं वारोस्तदपि सा द्विनत्॥ १२॥ ततसिंहसमुत्पत्य गजकुम्भांतरे स्थिताः॥ वा
हुयुद्धेन युयुधेनो वैस्त्रिदशारिणा॥ १३॥ युध्यमानोस्ततस्तंतुतस्मान्नागा
महिगतौ॥ युयुधातेति संरक्षो प्रहारैरतिदारुणैः॥ १४॥ ततो वेगात्स्वमुत्प
त्य निपत्य च मृगारिणाः॥ करप्रहारेण शिरश्चामरस्य पृथक् कृतं॥ १५॥

२० उदग्रश्चरणे देव्याङ्गिला वृक्षादिभिर्हता ॥ दंतमुष्टिस्तले श्वैव करालश्च निपातिता
॥ १६ ॥ देवीकुक्षागहापाते चरुं यामास चोद्धतं ॥ वाष्कलं भिन्दिपालेन वारो
ताम्रं तथा कम् ॥ १७ ॥ उग्रास्यमुग्रविर्यं च तथैव च महाहनु ॥ त्रिनेत्रा च
त्रिभुलेन जघान परमेश्वरी ॥ १८ ॥ विडालस्यासिना कायापातया मास वैसि
॥ दुर्धरं दुर्मुखं चोभं सरैर्निन्ये यमक्षयम् ॥ १९ ॥ एवं संक्षिप्य मारोतु स्वसेन्ये
महिषासुरः ॥ माहिषेण त्वरुपेण त्रासयामास ताङ्ग एगन ॥ २० ॥ काश्ची
तुंडप्रहारेण क्षुरक्षीणमहीतलः ॥ लांगुलताडिताश्चान्यो भृङ्गाभ्यो च स
विदारिताम् ॥ २१ ॥ वेगेन काश्चिदपरान्ननादेन भ्रमणेन च ॥ निःश्वासपत्र २०
नेनान्यो पातयामास भूतले ॥ २२ ॥ निपात्य प्रमथानि कम्प्यधावननोसुरः

सिंहं तु महादेव्याः कोपं चक्रे ततो भिकाः ॥ २३ ॥ सोपिकोपां महावीर्यं सुरेश्वरं
 महितलः ॥ भृंगभ्यां पर्वता नुचो विच्छेप च न नादचः ॥ २४ ॥ वेगभ्रमरा विष्णु
 रामहितस्य व्यसिर्यतः ॥ लांगुलेन हतश्चाधिप्रावया मास सर्वतः ॥ २५ ॥
 धूतभृङ्ग विभिन्नाश्च खंडखंडं ययुर्घनाः ॥ स्वासानिलास्तसतसो न्रिये तुर्न
 भसोचलाः ॥ २६ ॥ इति क्रोधसमाध्यातमापतंतं समाहिताः ॥ ६४ ॥ साचं
 ठिकां कोपं तद्वधाय तदाकरोत् ॥ २७ ॥ साक्षिप्रातस्य वैपाशं तं ववधं महा
 सूरः ॥ तत्प्राजमाहिषं रूपं सोपिवधो महा मृधे ॥ २८ ॥ ततसिंहो भवत्सद्यो
 यावंतस्यो विकामिर ॥ दिननितावपुरुषः खड्गपाशिरदृश्यतः ॥ २९ ॥
 ततसेवासुपुरुषं देवी विच्छेदशायकैः ॥ तं खड्गश्चर्मणा शार्धं ततः सो
 भून्महागजः ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

च महासीहं तं स कर्षयन् गजं च ॥ ३१ ॥

दुस- ततो महासुरोभूयो माहिषं वपुरास्थिताः॥ तथैव क्षोभयामास त्रैलोक्यं सचरा
२१ चरम्॥ ३२॥ ततः कुन्दा जगन्माताः चंडिकापानमुत्तमम्॥ पयो पुन पुनश्चैव ज
हासा रुणालोचनाः॥ ३३॥ ननर्द वासुर सोपिवत्त वीर्यमद्भुतः॥ विषाणा
भ्यां च चिद्धे पर्वडिकां प्रतिभूधरम्॥ ३४॥ सावतां प्रहितास्तेन चूर्णयंतिस
रोत्करैः॥ उवाच तं मदो धुत मुखरागा कुलाक्षरं॥ ३५॥ गर्ज गर्ज क्षरणं मु
खं मधुयावत् पिबाम्यहम्॥ मया त्वयि हते वैवर्जिष्यं त्यासु देवताः॥ ३६॥
सा विह्वला॥ सेवमुक्ता समुत्पत्य सारूढा तं महासूर॥ पादेनाक्रम्य करौ रम
न भूले नैव मना उद्यत् न ततोऽपि पदाक्रांतं सत्यानिज मुखोत्ततः॥ अर्द्ध २१
निष्क्रांतं सेवासि देव्या वीर्यं संहता॥ ३७॥ अर्द्ध निष्क्रांतं सेवासो युद्ध

मानो महासुरो ॥ तया महासिना देव्यामिच्छित्वा निपातिता ॥ ३२ ॥ ततो हारु
कृतं सर्वदेत्येसेयं ननाशतत् ॥ प्रहर्षं च परं जग्मुः सकला देवता गणा ॥ ३३ ॥
॥ तुष्टुवुस्तं सुरा देवीमहर्षिर्भी ॥ जगुर्गंधर्वपतयो न न तुश्चाप्सरो
गणा ॥ ३४ ॥ ॥ इति मार्कण्डेय पुराणे सावर्णि के मन्वन्तरे देवी महात्म्ये म
हिषासुरवधो नाम ॥ ३ ॥ ॥ अथिह्वाच ॥ शक्रादयः सुरगणा निहतेति
विर्ये तस्मिंदुरात्मनि वलारिवले च देव्या ॥ तां तुष्टुवु प्रणतिनं प्रसिरोधरां
सा वाग्विप्रहर्षपुलको गमचारुदेहा ॥ ३५ ॥ देव्या यया ततमिदं जगदात्मश
त्पाविशे षडेव गणशक्तिसमूहसूत्राः ॥ तामेविकामखिलदेवमहर्षिं पू
ज्या भक्त्या नतास्मद्विदधानुभूमा निशान ॥ ३६ ॥ सुस्था प्रभावमनुले भगवा

५३: ननंतो ब्रह्मा हरश्च न हिवक्तुं मलं बलं च ॥ सा चंडिका खिलजगत्परिपालनाय
२२ नासाय चासुमभयस्य मतिं करोतु ॥ ३॥ या श्रीस्वयं मुक्तुं तिग्मां भवने स्रुतश्री
या पात्मनां कृतधियां हृदयेषु बुद्धिः ॥ अद्या सतां कुलजनं प्रभवस्य त्वज्जा
तात्वेन तास्म परिपालय देवी विश्वं ॥ ४॥ किं च रीया मतवरूपमचिंत्यमेत
त्किंचाति धिर्यमसुरक्षयकारिभुरि ॥ किंचाहवेषु चरिता नितवानियानि
सर्वेषु देवसुरदेवगणादि केषु ॥ ५॥ हेतुसमस्तजगतां त्रिगुणापि दोषेर्न रम्य
तायसे हरिहरादिभिरप्यपारा ॥ सर्वा अया जसिलमिदं जगदं सभूतमव्या २२
कृता हि परमाप्रकृतिस्त्वमाद्या ॥ ६॥ यस्यासमस्तसुरता सप्रदिरौ न नृपि

प्रयातु सकलेषु मखेषु देवी ॥ स्वाहा सिवै पितृगणस्य च तृप्तिहेतोरुच्चार्यसेत्
पतसे वज्रने स्वधा च ॥ ७ ॥ यामुक्तिहेतुरविचिंत्य महाप्रतात्न अभ्यस्यसे सुनि
यते द्रियत त्वसारैः ॥ मोक्षार्थिभी मुनिभिरस्तसमस्त दोषै विद्यासि सा भगव
ती परमाहि देवी ॥ ८ ॥ शब्दात्मिका सुविमल र्यजुषां निधान मुक्ति धरम्य पद
पाठवतां च साम्नाम् ॥ देवी त्रयी भगवती भवभावनाय वार्तासि सर्वजगतां च
रमार्तिहेतु ॥ ९ ॥ मेधासि देवि विदित खिल शस्त्र शारादूर्गासीदूर्ग भवश
गरनोरसंगाः ॥ श्रीकैटभारिहृदये वरुता धिवासा गौरित्वमेव स सिमोलिह
तप्रतिष्ठाः ॥ १० ॥ इषत्सहा सममलं परिपूर्णं चैवैव तद्वारिकनको
नमकान्तिको तं ॥ अत्यद्भुतं परितमातरुषा तथा यिवक्त्रं विलोक्य सहस्रम

उसः २३ हिवापुरेस्य ॥ ११ ॥ दृष्ट्वा तु देविकुपितं भुक्कृटिकरालमुद्यद्दुःसांक स दसं भुक्कृ
त्रसद्य ॥ प्राणां मुमोच महिषस्तदतिवचित्रं कैर्जि व्यतेहिकुपितां त क दरीने
नः ॥ १२ ॥ दृष्ट्वा तु देविकुपितं भुक्कृटिकरालमुद्यद्दुःसांक स विषन्न विषन्न
सद्य ॥ प्राणां मुमोच महिषस्तदतीवचित्रं कैर्जि व्यतेहिकुपितां त क
दरीने नः ॥ १३ ॥ देवी प्रसीद परमाभवती भवाय सद्यो विना स एतिहा
पवती कुलानि ॥ विज्ञातमेतदधुने वमदस्तमेत नीतं वलं सुविपुलं म
हिवापुरस्य ॥ १४ ॥ ते सं सता जन पदेषु धनानि तेषां तेषां यसां सीन एव
धर्मः च सीदति वैधु वर्गा ॥ धन्यास्त एव निभृतात्मज भृत्य दारा येषां सदा भू २३
दयदाभवती प्रसन्ना ॥ १५ ॥ धर्म्याणि देवि सकलानि तं देवकर्म एषा

एतप्रतिदिनं सुकृतिकरोति॥ स्वर्गं प्रयाति च ततो भवति प्रसादात् लोकत्रयेऽपि
फलदानं नृदेवी तेनः॥ १५॥ दुर्गे स्मृता हरसि वैति मशेषजं तो स्वस्त्ये स्मृता
मती मती वसुभां ददांसि॥ दारिद्र्य दुष्टः भयहारिणी का त्वदन्या सर्वेषां कृपा
रकराण्यसहार्धविनाः॥ १६॥ एभिर्ह ते जगद्दूषेति सुखं तथेते कुर्वन्तु न
मनस्काय विराय पापम्॥ संग्राममनू मधिगम्य दिगं प्रयाति मत्वेति
नूनमहितो विनिर्हंसि देवी॥ १७॥ दृष्ट्वा वकिन्न भवति प्रकरोति भस्म
सर्वा मूरानरिषु यत्प्रहिणोति सस्त्रं॥ लोकां प्रयातुरियवो विहितास्त्र
मृता इत्थं मतिर्भवति तेषु हि तेषु साक्षिः॥ १८॥ स्वर्गप्रभानिक हविस्फु
ररो तथोये अलाय कांति निवहे न दृशो सुराणाम्॥ यत्रा गता वि

ॐ लयमं मुमदि नुखंडु योज्ञानं तदविलोकयतां तदेतत् ॥ ११ ॥ दुर्हितं हतसम
२४ नंतवदेवी शिलं रूपं तथैतदविचिंत्य मतुल्य मन्त्रे ॥ धीर्यं च हत हृद देव
पराक्रमस्य रूपं च सत्रुभयकार्यतिहारिकूत्र ॥ १२ ॥ चित्ते कृपा समरानि
दुरता च हृदया त्वये वदेवी वरदे भुवनत्रये पि ॥ १३ ॥ त्रैलोक्यमेतदधि
लं रिपुनाशने न त्रात्वं त्वया समरमूर्ध्न नितेयि हत्वा ॥ नीता दिवं रिपु
जरा भयमप्यमास्त मस्मा कमुंदनि सुरारि भवं न मस्ते ॥ १४ ॥ भूले न पा
हि नो देवी पाहि स्वके न चां विके ॥ घराठा स्वने न न पाहि चापक्यानि स्वने राम
नताम् ॥ १५ ॥ प्राच्यां रक्ष प्रतिय्यां च चरिउके रक्ष दक्षिणे ॥ भ्रामणेना २४
मभूलस्य उतरस्यां तथेश्वरी ॥ १६ ॥ सोम्यानि पानि रूपाणि त्रैलोक्ये

यानि चात्यर्थघोराणि ते रक्षास्मां तथा भूवं ॥ २५ ॥ खड्गभुलगादीनि यानि
चास्त्राणि ते विवेके ॥ कुर्यात्तत्र वसंति नि ते रक्षा रक्ष सर्वतः ॥ २६ ॥ अधिरुवा
च ॥ सेवंसुतासुरैर्दिव्यैकुसुमेनन्दतोद्भवैः ॥ अर्चितां जगतां धात्री तथा
गंधानुलेपने ॥ २७ ॥ पद्मासमस्तेस्त्रिदशो दिव्यैर्धूपैस्तु धूपिताः ॥ प्राह प्रसा
दमुषुषिसमस्तो प्रणतो सुराम् ॥ २८ ॥ देव्युवाच ॥ व्रियतां स्त्रिदशा सर्वय
दस्मं तो भिवां हिता ॥ ददाम्यहमिति प्रित्वास्तवै रे भिस्त्वुजिता ॥ २९ ॥ देवा
उचुः ॥ भगवत्यास्तुतं सर्वं न कीचिदवशिष्यते ॥ यदयं निहतस्त्रुरस्माकं म
हिषासुरः ॥ ३० ॥ यदिवापि वरो देयत्वया स्माकं महेश्वरी ॥ सस्मृतास
स्मृता त्वन्नो हिंसेथापरः मापदः ॥ ३१ ॥ यस्त्वमर्प्यस्तवै रे भिस्त्वां स्तोष्यं

उत्तः
२५

तमलानने॥ तस्यवितर्धिनिभवेधनदारादिसंप्रदायम्॥ ३५॥ इदमेवमप्र
पन्नास्मोभवेथासर्वदाविके॥ अविह्वाच॥ इतिप्रसादितादेवैजगतो
र्थेतथात्मनेः॥ तथेत्यक्ताभद्रकालीवभूवांतर्हितानृपः॥ ३६॥ इत्येत
त्कथितंभूपसंभूनासायथापुन॥ देवीदेवसरिरेणजगत्रयहिनेषी
एगी॥ ३७॥ पुनश्चगौरिदेहासासमूनायथाभवत्॥ वधायदुष्टदेत्या
नांतथाभुंभनिभुंभयो॥ ३८॥ एषणयवलोकांनादेवानामुपकारि
एगीः॥ तद्धृणुमयाख्यातंयथावत्कथयामिते॥ ३९॥ ॥ इतिपारम
र्कएडेयपुणोसावर्णिकेमन्तरेदेवीमहात्म्येशकादिस्तुतिर्नामच॥ २५
तुर्थोध्याय॥ ४॥ ॥ अविह्वाच॥ पुनश्चभुंभनिभुंभाम्भामसुर

शचीयते ॥ त्रैलोक्यं यज्ञभागाश्च हतामद्वलाश्रयात् ॥ १५ ॥ तावेव सूर्य्यतां तद्व
दधिकारं तथैव नृवम् ॥ को वेदे मथयाम्येव चक्रात्तेवरूपास्य च ॥ १६ ॥ तावेव
पवनार्द्धिचक्रं तु वह्निकर्म च ॥ ततो देवा विनिर्कृता भ्रष्टराज्या पराजिताः
॥ १७ ॥ हताधिकारा त्रिदशा ताभ्यां सर्वे निरुक्ता ॥ महासुराभ्यां तां देवी
सस्मरत्य पराजिताः ॥ १८ ॥ तया स्मा कं वरोदतो यथा पत्सु स्मृता खिलाः
॥ भवतां नासयिष्यामि तक्षणा परमायदः ॥ १९ ॥ इति कृत्वा मतिं देवा
हिमवतं नगेश्वरी ॥ जगत्सु तत्र ततो देवी विष्णुमायां प्रतुष्टुवु ॥ २० ॥
देवा उचुः ॥ ॥ नमो देव्यै महादेव्यै शिवायै सततं नमः ॥ नमः प्रकृ
त्यै भद्रायै नियताः प्रणतास्तुतां ॥ २१ ॥ शं द्रायै नमो नित्यायै गो

ॐ ध्यायेन्मो नमः ॥ १ ॥ शोक्ताये चेत्त्रिरूपेण सुखायै सततं नमः ॥ ८ ॥ कल्या
२६ रोगप्रणाता हृदये सिद्धे कुर्मै नमो नमः ॥ नैश्यां भूतानां तस्मै शार्ङ्गणे नमो
नमो नमः ॥ ९ ॥ दुर्गायै दुर्गपाशायै साहाय्ये सर्वकारिणे ॥ ख्याते तथैव
कृष्णायै धूत्रायै सततं नमः ॥ १० ॥ अतिसौम्या त्रिशूलायै नमो नमः ॥ ११ ॥ या
नमो नमः ॥ नमो जगत्प्रतिष्ठायै देव्यै कृत्यै नमो नमः ॥ १२ ॥ ॥ या
देवी सर्वभूतेषु विष्णुमायेति सदिताः ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै ॥ १३ ॥
स्यै नमो नमः ॥ १४ ॥ या देवी सर्वभूतेषु वेतनेत्यभिधीयते ॥ नमस्तस्यै ॥ १५ ॥
नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ १६ ॥ या देवी सर्वभूतेषु बुद्धिरूपेण
संस्थिता ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ १७ ॥ या देवी

सर्वभूतेषु निःशरूपेण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः
॥१५॥ या देवी सर्वभूतेषु शुद्धाकार्येण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः
॥१६॥ या देवी सर्वभूतेषु ध्यायाकार्येण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥१७॥ या देवी सर्वभूतेषु
शक्तिरूपेण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥१८॥ या देवी सर्वभूतेषु
तद्व्याकार्येण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥१९॥ या देवी सर्वभूतेषु क्षांतिरूपेण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥२०॥ या देवी सर्वभूतेषु ज्ञानिरूपेण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥२१॥ या देवी सर्व

५ सः तेषु लज्जारूपेण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमो नमः॥
३ २२॥ या देवी सर्वभूतेषु शान्तिरूपेण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै
नमस्तस्यै नमो नमः॥ २३॥ या देवी सर्वभूतेषु अक्षररूपेण संस्थिताः॥
नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥ २४॥ या देवी सर्वभूतेषु कां
तिरूपेण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥ २५॥
या देवी सर्वभूतेषु लक्ष्मिरूपेण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नम
स्तस्यै नमो नमः॥ २६॥ या देवी सर्वभूतेषु हितिरूपेण संस्थिताः॥ नम
स्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥ २७॥ या देवी सर्वभूतेषु ३
स्मृतिरूपेण संस्थिताः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः

॥१८॥ या देवी सर्वभूतेषु दयारूपेण संस्थिताः ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै न
मस्तस्यै नमो नमः ॥१९॥ या देवी सर्वभूतेषु तुष्टिरूपेण संस्थिताः ॥ नम
स्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥२०॥ या देवी सर्वभूतेषु पुष्टि
रूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥२१॥ या
देवी सर्वभूतेषु मातृरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्त
स्यै नमो नमः ॥२२॥ या देवी सर्वभूतेषु भ्रांतिरूपेण संस्थिताः ॥ न
मस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमो नमः ॥२३॥ या देवी सर्वभू
तेषु शिष्ट्या रणमधिष्ठात्रिभूतानां मखिलेषु या ॥ भूतेषु सततं त
स्मै व्याप्ते देव्यै नमो नमः ॥२४॥ ॥ चिंतितिरूपेण या कृष्णमेतस्या

स.

२८

प्राप्तिताजगत् ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ ३५ ॥ सुतासू
रैर्पूर्वमभिष्ट संस्रया तथा सुरेदे एदिने सुसेविता ॥ करोतु सानशुभे
रूरिश्वरी शुभानि भद्राणि मिहंतु वा पदः ॥ ३६ ॥ या सां प्रतञ्चो द्रुतदेत्य
तापितै रस्माभिरि सास्व सुरे नमः ॥ या च स्म तात क्षणमेव हंति द सर्वा
पदो भक्तिविनम्रमूर्तिभिः ॥ ३७ ॥ त्रवि रू वाचा ॥ सेवंस्त वादि पुक्ता
नां देवानां तत्र पार्वति ॥ ह्नातुं मभ्याय यो तो ये जानु व्यानृ पन नृनः ॥ ३८ ॥
सा व वितो सुर सुभु भवद्भिस्तु यतेत्र का ॥ शरि एको सतश्चा २८
स्याः समद्रु ता यथा भवत् ॥ ३९ ॥ तो त्रं ममेत ह्यते शुभदे त्यनि
रकृते ॥ देवे समेतै समरे निभुं मेन पराजिते ॥ ४० ॥ ॥

शरीरकोसाद्यतस्या धार्वसानि सतां विका ॥१॥ को सिद्धी तिसमारख्या तंततो लो
केषु गीयते ॥४१॥ तस्यां विनिर्गता यां तु कृष्णा भूत्सा पि धार्वति ॥ काली केति
समारख्या ता हि माचल कृता श्रया ॥४२॥ ततो चिको परं रूपं विभ्रा एणं सुम
नो हरं ॥४३॥ ददर्श चंडो मुंडश्च भृत्यो शुभ्रनि शुभ्रयोः ॥४४॥ ताभ्यां शुभाय
चाख्या ता अतिवसु मनोहराः ॥ काष्ठा से स्त्री महा राजे भासयंति हि मा
चलं ॥४५॥ नैव ता दृक् कचिदुपे दृष्टं केन चीदु तमम् ॥ शाय तां काष्ठा
सौ देवी गृह्यतां सा सुरेश्वरः ॥४६॥ स्त्री रत्न प्रति चां वै गिद्यो तयन्ति दिश
चिषा ॥ सा तु तिष्ठति देये तं भवो दुष्टु महति ॥४७॥ यानि रत्नानि
महायोगजा स्वादिनि वै प्रभो ॥ स्त्रे लोके तु समस्तानि सां प्रतंभांति

उत्तः ते गृहे ॥ ४७ ॥ ऐरावतसमानितो गजराजं पुरंदरात् ॥ पारिजाततरुच्छायं तथा वाचै
२९ भवाहय ॥ ४८ ॥ विमानहंससंयुक्तमेतत्तिष्ठति ते कुरुणे ॥ रत्नभूतमिहानितं
यदा शिखेदशोद्धूतम् ॥ ४९ ॥ निधिरेषमहापद्मः समानीतो धनेश्वरात् ॥ किं
जल्किमिंददौ चाधिर्मातामस्तानप्येकजं ॥ ५० ॥ ह्रस्वं ते वारुणं गेहे कां च
ने प्रावतिष्ठति ॥ तथा यत्पुंदनवरो यः पुरासीत् प्रजापते ॥ ५१ ॥ मृत्योरु
क्रांतिदानां प्रशक्तिरित्युवाच ताः ॥ पाशसलिलराजस्य भ्रातुस्तव परि
गृहे ॥ ५२ ॥ निभुंभस्याधिजातश्च समस्ता रत्नजातयः ॥ वक्रीरपि ददौ तस्यै रत्न
मग्निशोके च वाससि ॥ ५३ ॥ देवं दत्तेन्दु रत्नानि समस्तान्याहृतानि २९
मे ॥ स्त्री रत्नमेषा कल्याणित्वया कस्मान्न गृह्यते ॥ ५४ ॥ अधिरूवाच ॥

निशुंभेति वचशुंभः सतदा चंडमुंडयो ॥ प्रेशया माससु ग्रिवंदूतं देव्या महासूरा ॥ ५५ ॥
इति चेति वचक्रयासा गत्वा वचनो ममः ॥ यथा वाम्येति संप्रित्या तथा कार्यत्वं
या लघु ॥ ५६ ॥ सतत्र गत्वा यत्रास्ते शैलो देशे ति शोभने ॥ सा देवी तानत प्राह
लक्ष्मणं मधुरया गिराः ॥ ५७ ॥ दूत उवाच ॥ देवी देत्येत्वरं शुंभः स्त्रे लोके पर
मेश्वरिः ॥ दूतो हं प्रेशितस्तेन त्वत्सका समिहा गतः ॥ ५८ ॥ अव्याह नाज्ञस
र्वा सुयसदा देवयो निशु ॥ निर्जितारिविलदेत्यारि सपदा हश्रु रागुश्च तत् ॥
५९ ॥ मम त्रैलोक्यमखिलं मम देवा वसानुगा ॥ यज्ञभाग न हं सर्वा नुयाह्या
मिपृथक् पृथक् ॥ ६० ॥ स्त्रे लोके वररत्नानि मम वस्यान्पशोषतः ॥ तथैव
गजरत्नं च हत्वा देवे इवाहनं ॥ ६१ ॥ क्षीरोदमथ नो भूतमश्वरत्नं ममाम

ॐ ऐः॥ उच्चैः अवस्य संज्ञत्वं परिणयत्यसमर्थितं॥ ६२॥ यानि चान्यानि देवेषु गंधर्वे
३० सुरगेषु च॥ रत्नभूतानि भूतानि तानि मये वसो भवे॥ ६३॥ स्त्रीरत्नभूतत्वा
त्वां देवी लोके मन्यामहे वयम्॥ सा त्वमस्मा मुपागच्छ यतो रत्नभुजो वतं॥
६४॥ मां वाम आनुजं वापि निभुं भुमुस्तु विक्रमं॥ भजत्वं च चला पांगि
रत्नभूता सिवे यतः॥ ६५॥ परमेश्वर्यमनु त्वं प्राप्स्यसे मत्परिग्रहात्
॥ ऐतद्ब्रूया समालोच्य मत्परिग्रहतां व्रजया॥ ६६॥ अघिह्वाच॥ इत्युक्त्वा
सा तदा देवी गंभिरांतस्मिता जगौ॥ दुर्गा भगवती भद्राय ये दंधार्यते न
गत॥ ६७॥ देव्युवाच॥ सत्वं मुक्तं त्वया नात्र मिथ्या किंचित्त्वयो दितम् ३०
॥ त्रैलोक्यो धीपतिभुं भनिभुं भश्चापिता दृश॥ ६८॥ किंचित्त्रयप्रतिज्ञा

तंमिथ्यातत्कथयतेकथम्॥श्रुयतांमल्पवृद्धित्वाप्रतिज्ञायाकृतापुरा॥
६८॥ योमांजयतिसंग्रामेयोमेदप्यवयोहति॥योमेप्रतिवलोकेशमे
भर्तामुयैष्यति॥६९॥ तदागच्छतुभुंभोत्रनिभुंभोवामहासुरः॥मांजित्वा
किंविरेणात्रपाणिंगत्स्नानुमेलघु॥७०॥ दूतउवाच॥अवतिष्ठासिमै
वंतुंदेवीबुहिममाग्रत॥त्रैलोक्येकपुमांनिष्ठेदग्रेभुंभनिभुंभयो॥७१॥
अन्येषामपिदेत्वानांसर्वेदेवानवायुधिः॥निष्ठंतिस्सुखेदेवीकिंपुनस्त्रित्व
मेकिंकाः॥७२॥ इन्द्राद्यासकलादेवास्तस्युर्येषांनसंयुगे॥भुंभादिनोक
थंतेषांस्त्रीप्रयास्यासिस्सुखम्॥७३॥ मात्वंगच्छमयैवोक्तंपार्श्वभुंभनि
भुंभयो॥अन्येषामपिदेत्वानांसर्वेदेवानवायुधिः॥७४॥निष्ठंतिस्सुखे

उस

३९

केशव कर्षत्यनिर्धूतगोरवामागमिष्यति ॥ ७४ ॥ देयुवाच ॥ एवमेतद्वर्ति
भुभोनिभुंभश्चातिवीर्घावान् ॥ किं करोमिप्रतिज्ञामेयदनालोचितापुरा ॥
७५ ॥ सत्त्वं गच्छ मये वोक्ता यदेतत् सर्वमादृतः ॥ तदा वक्ष्यामुरेशाय सचयु
क्तं करोतु यत् ॥ ७६ ॥ ॥ इति मार्कण्डेयपुराणोत्तरार्धे केमन्तरे देवी
महात्म्ये देव्या दूतसंवादे नाम ॥ ५ ॥ ॥ अधिरूपाव ॥ इत्याकर्णव
वो देव्या सहूतो मर्षपुरितः ॥ समाचष्ट समागम्य देत्यशजाय विस्तरा
त् ॥ ५ ॥ तस्य दूतस्य तत्त्वात् माकर्ण्य पुरराट् ततः ॥ स क्रोधः प्राह देव
त्यानां मधियं धूमलोचन ॥ २ ॥ हे धूमलोचनो अत्यं स्वसेन्यपरिवारि
तः ॥ नामानयवलादुष्ठां केशाकर्मणा विह्वलाम् ॥ ३ ॥ तत्परिचारा

३९

दकश्चिद्विबोतिष्ठतेषाः॥ सहंतव्यो मरो वापि यक्षो गन्धर्व शेववाः॥४॥ न
धिरुवाच॥ स्तेना जप्तस्ततशीघ्रं सदैवोद्धूत्रलोचनः॥ दतः षष्ठा सहस्रा
णां मसुराणां दुतं ययो॥५॥ सदृष्टांततो देवी तुहिना चलसस्थिता
म्॥ जगादोच्चैः प्रयाहि निमूलं शुभ्रनिशुंभयोः॥६॥ नचेत्प्रीत्याद्यभव
तीमद्गतां मुपेक्षति॥ ततो वलान्नयाम्येककेशाकर्षणविद्वलाम्॥
७॥ देवुवाच॥ देत्येश्वरेण प्रहितो वलवां वलसंहतः॥ वलान्नयसिमामे
वततः किंतेकरोम्यहम्॥८॥ अधिरुवाच॥ इत्युक्तसोभ्यधावन्नो मत्सु
रोद्धूत्रलोचनः॥ हंकारेणैव ततो भस्मसाचकारां विकोततः॥९॥ अथ
रूपं महासेन्यं मसुराणां तथां विका॥ ववर्षसायकैर्गीक्षणेस्तथाशक्ती

सः परस्वधै ॥ १० ॥ ततो धूतसटकोया कृत्वा नादं शुभै रवम् ॥ यया तासूरसेनायां सिं
३२ होदे व्यासवाहना ॥ ११ ॥ काश्चि करप्रहारेण देत्यानां श्येनचाप एवम् ॥ आक्रा
त्याचाधरेणान्यां सजधानमहासुरान् ॥ १२ ॥ केवां चित्पाटयामास नरवः
कोष्ठा निकेशाणि ॥ तथा तलप्रहारेण सिंसे सिद्धतवां पृथक् ॥ १३ ॥ विद्धि
त्रवाहुशिरसः कृतास्तेन स्रथापरे ॥ ययौ चरुधिरं कोष्ठादं ये वाधुतकेशर
॥ १४ ॥ क्षणेन तद्वलं सर्वक्षयं नितं महात्मना ॥ तेन केसरिण्यदेव्या वाह
नेनातिकोपिनाः ॥ १५ ॥ अत्रातमसुरंदेव्या निहतं धूम्रलोचनः ॥ वलं वराम
क्षयीतं कृष्णं देवीकेशरीणां ततः ॥ १६ ॥ तुकोपदेत्याधिपतिशुम्भः प्र ३२
स्फुरिताधरः ॥ आज्ञाययामास च तोचंडमुरेडो महासुरो ॥ १७ ॥ हेचंड

मुंडवलेवहुलाइपरिवारितौ॥ तत्रगह्वरगतवाचसासमानियतांलघु॥ १८॥
केशोष्णकृष्णवर्णावायदिवांसंयोजयिष्यः॥ तदाशोषायुधैः सर्वैरुचैर्विनि
हन्त्यताम्॥ १९॥ तस्याहतायांडुष्टायांसिंहेचविनिपातिते॥ शिद्युमागम्य
तांयथागृहीत्वात्वमथाविकाः॥ २०॥ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणोपाख्यानं
केशचंतरेदेवीमहात्म्येधूम्रलोचनवधः॥ ६॥ ॥ अविह्वल॥ आशा
साम्नेस्ततोदैत्याचंडमुंडपुरोगमा॥ चतुरंगवल्लोपेताययुरभूद्यतायुधा
॥ १॥ ददुःखस्ततोदैवीमिषद्वासां व्यवस्थिताम्॥ सिंहस्योपरिशोले
शृंगेमहानिकांचने॥ २॥ तेदृष्ट्वातांसमादातुं पुष्पमंचक्रुद्धता॥ अग्रे
हृत्वापासिधरातथान्येतत्समिपगाः॥ ३॥ ततः कोपंचकारोच्चैरविका

सः जानारिं प्रति ॥ कोयेन वास्या वदनं मसी वरं मभूत्तदाः ॥ ४॥ शुक्रादिकुटिलातस्य ल
लाटफूलका पुतम् ॥ काली कराल वदना विनिष्क्रान्ता सिपाशिनी ॥ ५॥ विवि
३३ त्रस्वदांगधरानरमाला विभूषणा ॥ दीपि चर्म परिधाना शुक्ल मोसाति भैरवा
॥ ६॥ अतिविस्तारवदनाजरमाला विभूषणाः ॥ निमग्ना एतन्नयना नादा
पुशीतदिं मुखा ॥ ७॥ सावेगेनाभिपतितं घातयंति महासुहृन् ॥ सेन्येतत्र
सुराशीरणा मभक्षयततद्वलम् ॥ ८॥ पार्श्वी ग्रहांकुशग्राहियोधघंटा समन्वि
ताम् ॥ समाहायेकहस्तेन मुखे विद्धे पवारणान् ॥ ९॥ तथैव यो धंतुरंगेरथं ॥ १०॥
सारथीनां सह ॥ निक्षिप्य वक्त्रे दशने श्रुर्वयं त्यति भैरवम् ॥ ११॥ ऐकं जग्रा ३३
ह के शेषु ग्रीवायां मथ चापराम् ॥ पादेनाक्रम्य कंठे चैवान्यं सुरसान्धव

पोथयत् ॥ ११ ॥ ते मुक्ता निचशास्त्राणि महास्त्राणि तथा सुरैः ॥ मुखेन जग्राह ह
वा दशनैर्मथितान्यपि ॥ १२ ॥ बलिनां तद्वलं सर्वं मसुराणां दुरात्मनां ॥ मम
दाभक्षयश्चान्यां नन्यांश्च ता उयां तथाः ॥ १३ ॥ असिना निहता केचि त्केचित्ख
द्वांगताडिताः ॥ जगुर्विना समसुरा देता ग्राभिहतास्तथाः ॥ १४ ॥ क्षणेन तद्वलं
सर्वं मसुराणां नियातितं ॥ दृष्ट्वा चंडो भिडुडावतां कालि मतिभिषरांग ॥ १५ ॥
शरवर्षे महाभीमै भीमाहितं महासुरः ॥ द्वादयामासश्चक्रैश्च मुंडक्षितैः सह
स्त्रसः ॥ १६ ॥ तानि चक्राण्यन्ये कानि विशामाति ततः मुखम् ॥ वभूर्यथा
कं विम्बानि स्रवहूनि घनोदरम् ॥ १७ ॥ ततो जहासातिरूषा भीमं भैरवना
दिनी ॥ काली करालवक्रा तडुदरीदरी नो ज्वला ॥ १८ ॥ उत्थाय च महासी

सः हं देवी चंडमधावत ॥ गृहीत्वा चास्य केसेषु शिरस्ते नाद्धि नाद्धि नत् ॥ १९ ॥ अथ
 ३४ मुंडोभ्यधावंतां दृष्ट्वा चंडनिपातितम् ॥ तामप्यपातयद्भूमौ सा वक्राभिरुतंरुषा
 ॥ २० ॥ हतशेषं ततः कोभ्यं दृष्ट्वा चंडनिपातितम् ॥ मुंडं च सुमहाविर्यं दिशोभे
 जेभयातुरम् ॥ २१ ॥ शिरश्चंडस्य कालिच गृहीत्वा मुंडमेव च ॥ प्राह प्रव
 डाहसमिश्रममेत्पर्वडीकाम् ॥ २२ ॥ मया तवात्रोपहतो चंडमुंडो महा
 पशुः ॥ युद्धयज्ञे स्वयं शुभं निशुभं च हनिष्यसि ॥ २३ ॥ आधिरुवाच ॥ ता
 वानितो ततो दृष्ट्वा चंडमुंडो महापुरो ॥ उवाच काली कल्पाशिलीति
 चंडीका वच ॥ २४ ॥ प्रस्मार्च्य च मुंडं च गृहीत्वा त्वमुपागता ॥ चामुंडेति
 ततो लोके ख्याता देवी भविष्यसि ॥ २५ ॥ ॥ इति मार्कण्डेयपुराणे सा

चिह्निकं मन्त्रं देवीमहासर्वचंडमुंडवधोः
 राम
 ३४

नामसप्तमोऽध्यायः ॥७॥ ॥ अषिरुवाच ॥ चंडेव निरुते दैत्ये मुंडे च विविपाति
ते ॥ बहुलेषु चंडेन्येषु क्षयिते च स्वरे स्वरे ॥१॥ ततः कोपपराधीनः चेताभुंभ
प्रतापवान् ॥ उद्योगसर्वसैन्यानां दैत्यानां मादिदेसहः ॥२॥ अद्य सर्ववले
दैत्याः षडङ्गिनीरुधायुधाः ॥ कवूनांचतूराङ्गिति निर्योतुस्ववलेर्हता ॥३॥
कोटिविर्यो रणीयंचासदसुराणां कूलानिवै ॥ शतं कूलानि धूमा रणा निगच्छ
तुममाज्ञया ॥४॥ कालकादौ हृष्टमर्या कालकेयास्तथा सुरा ॥ युद्धाय सज्ज
निर्योतु आज्ञया चरिताममः ॥५॥ इत्याशाप्या सुरपतिः भुंभो भैरवशास
नः ॥ निर्जगाम महासैन्यसहस्रे बहुभिर्हताः ॥६॥ आयातं चंडिका दृष्ट्वा
तस्तेन्यमतीभीषणः ॥ ज्वात्वेनै पूरया मास धरणी गगनोत्तरम् ॥७॥

उसः

३५

ततसिंहो महानादमतीवल्लतवोनृपः॥ घंटास्वनेन तत्रादमं विकाशोपसंहृत्य
॥ १८॥ धनूर्यासिंहघंटानां नादायुतीतदिं मूखाः॥ निनादे भीषरो काली
जिज्ञे वित्तारिताननाः॥ १९॥ तन्निनादमुपश्रुत्य देत्यसैन्यं चतुर्दिसं॥ दे
वीसिंहस्तथा काली शरोद्यो परिवारिताः॥ २०॥ सेतस्मिन्नंतरे भूष विनाशा
यसुरत्विषां॥ भवायामसिंहानां मती विर्यवलाचिताः॥ २१॥ ब्रह्मेसगुरु
विष्णुनांतथे रुस्यचशक्तयः॥ शरीरेभ्यो विनिष्क्रम्य तदुपैश्वरिकां ययुः॥ २२॥
यस्य देवस्य यदुपैयथा भूषणवाहनम्॥ तद्वदेवहितं हृत्किरसुराण्यो दुमाययो रम्भ
॥ २३॥ हंसपुक्तविमानाग्रे साक्षस्त्रकमंडलुः॥ आयाता प्राप्सणाः शक्तिर्व ३५
साराणी सा विधियते॥ २४॥ माहेश्वरी हृषाकृता त्रिभूलवरधारिणी॥ महा

हिवलयाप्राप्ताचन्दरेखाविभूषणाः॥१५॥ कौमारिशक्तिहस्ताचमयुर्वरवाहना
 ॥ योद्धूमभाययोदेत्यानं विकागुहकृषिणी॥१६॥ तथैव वेद्यवीशक्तिगरुडो
 परिसंस्थिताः॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गखड्गहस्ताभूषाययो॥१७॥ यज्ञवाराह
 मतुलैरूपयाविभ्रतोहोः॥ शक्तिसायाययोतत्रवाराहीविभ्रतितनू॥१८॥
 नारसिंहीनृसिंहस्यविभ्रतिसदृशंवपु॥ प्राप्तातत्रसटाक्षेयक्षिप्तनक्षत्रसं
 हति॥१९॥ वृजुहस्तास्तथैश्वैरिगजराजोपरिस्थिताः॥ प्राप्तातत्रवृजुनसे
 मायथाशक्रेस्तथै॥२०॥ ततःपरिहृतस्ताभिशशा नोदेवशक्तिभिः॥
 हन्यतामभुराशिघ्नंममप्रित्याहर्चुडिकाम्॥२१॥ ततोदेवीशरिरान्तुवि
 निष्क्रान्ताभिषणाम्॥ चंडिकाशक्तिरत्युग्राशिवाशतनिनादिनी॥२२॥

वसाः

५८: साष्टाहधूमजठिलमीशानमपराजीताः॥ दूतत्वेगच्छभगवं पार्श्वं भुम्भनिभुम्भयो
३६ ॥२३॥ कुरुहि भुम्भनि भुम्भे च दानवा वतिगर्वितो॥ ये चान्ये दानवास्तत्र युद्धाय स
मपस्थितो॥२४॥ त्रेलोक्यमिन्दो लभतां देवाः संतु हविर्भूजः॥ यूयं प्रयातपा
तालं यदि जिवनु मीकृतः॥२५॥ वलावले पादथ चेद्भवतो युद्धकांक्षिणः॥
तदा गच्छतु त्वयं तु मद्धि वापिशितेन वा॥२६॥ यतो निपुक्तो दैत्येन तया दै
व्यादि वत्स्यम्॥ शिवदूतितिलोके स्मिततसारख्या निमागताः॥२७॥ ते ३६
यि श्रुत्वा वचो देव्याः शर्वाख्यातं महासुरम्॥ अमर्षा पुरिता जग्मु यत्र कात्या
यनि स्थिताः॥२८॥ ततः प्रथमं वेवाग्रे शरसत्पट्टि हृष्टिभिः॥ बवर्ष रुद्ध सम
तामर्षास्तां देवीममराय॥२९॥ सावतान्प्रहितान्चारुणाञ्छूलशक्तिपरस्व

धान् ॥ चिह्ने दलित पाध्मातधनू मुक्ते महेषु वीः ॥ ३० ॥ तस्याग्रतस्तथा काली
शूलपातविदारितान् ॥ खड्गः कृपोयितांश्चारि कुर्वन्निव्यचरत्तदाः ॥ ३१ ॥
कमंडलुजलाक्षेपहतवीर्या नृतेजसः ॥ वल्ग्वारणी चाकरो ह्यत्रूं येन येन
समधावती ॥ ३२ ॥ माहेश्वरी त्रिशूलेन तथा चक्रे एवै धनवी ॥ देत्याञ्जघा
नको मासी तथा शक्ता तिकोपनाः ॥ ३३ ॥ ऐन्द्रिकुलिसपातेन शतसो देत्य
दानवाः ॥ ये तुर्विदारिता पृथ्वा रुधिरोद्य प्रवर्षिणः ॥ ३४ ॥ तुं उग्रहारविध्व
स्ता दंष्ट्राग्रक्षतवक्षसः ॥ वराहमूर्त्या न्यपतश्चक्रेण च विदारिताः ॥ ३५ ॥
तरेवैर्विदारिताश्चान्या भक्षयन्ति महासुराम् ॥ नारसिंहि च चाराजो नादा पू
र्या दिगं वराः ॥ ३६ ॥ चंडा दहसे रसूराः शिवदूत्यभिदूषिताः ॥ ये तु पृ

ॐ सः शिष्यापतितो नाश्रुवादाथ सातदा ॥ ३७ ॥ इति मातृगणोक्तुद्धमर्दयंतं महासू
३) एम् ॥ दृष्ट्वा भूपायैर्विविधैर्नशुर्देवारित्रीनिका ॥ ३८ ॥ वलायनपरान्द
क्षदेवामातृगणार्दिता ॥ योर्द्धमभ्याययौ कुक्षोरक्तवीजो महासुर
॥ ३९ ॥ रक्तविन्दुर्षदाभू मोपतस्तस्य शरिरत ॥ समुत्पतति मेदिन्यां तत्प्रमारा
तदा सुरः ॥ ४० ॥ ततः श्वेद्विष्ववजेण रक्तवीजमताडयत् ॥ कुलिशो नाहत
स्या सुबहुसुस्त्रावको गितम् ॥ ४१ ॥ समंतत्स्युततो योधास्तदुपास्तत्परा
क्रमा ॥ यावत्तपतितास्तस्य शरीररक्तविन्दवः ॥ ४२ ॥ तावन्तः पुरुषा जाता एव
स्तद्विष्ववत्तविक्रमा ॥ यावन्तपतितास्तस्य शरिररक्तसंभवा ॥ ४३ ॥ ३)
समं मातृभिरपूयं शस्त्रपातातिभिषणो ॥ पुनश्च प्रजुपातेन क्षतमस्य

शिरो यदा^{४४} ववाहरत्तं पुरुषात्तो जातासहस्रशः॥ वैष्णवीसमरे चैनं चक्रेण
मिज्जघानहः॥^{४५} गदया ताडयामास ऐद्रितमसुरेश्वरं॥ वैष्णवि चक्रमिन्नस्य रु
स्त्रावशं भवेः॥ ४६॥ सहस्रस्योजगत्प्राप्तं तत्प्रमाणं महामुरैः॥ शम्भाजघो
नको मारिवा राही च तथा सिनाः॥ ४७॥ माहेश्वरी त्रिशूलेन रक्तविजं महामु
रम्॥ सचापि गदया दैत्यः सर्वा एवाहन पृथक्॥ ४८॥ माहकोपसमावि
ष्टे रक्तवीजो महामुरः॥ तस्याह तस्य बहुधा सक्तिभुक्तादिभिर्भुवि॥ ४९॥
पपात यो वै रक्तोद्यत्तेनाकृतससो मुरः॥ तैश्चासुरासृकं भूतैरसुरैः सकलं
जगत्॥ ५०॥ व्याघ्रमासिततो यो धामयमाजगुरुतमम्॥ तौ विषणो मुर
रं दृष्ट्वा चंडिका प्राह सत्वरं॥ उवाच काली चामुंडे विक्तीर्णं वदनं कुरु॥ ५१॥

ॐ सः मरुत्त्रयातसंभूतां रक्तविन्दुमहासुरान् ॥ रक्तविंदेषतिष्ठत्वं वक्त्रेणाणेन
३८ वेगीता ॥ ५२ ॥ मरुयंति वरिणो तदुत्पन्नो महासुरान् ॥ सेवमेव क्षयं देसे
क्षीणरक्तो गमिष्यति ॥ ५३ ॥ मक्षमा रात्रया चो ग्रा न चो पश्यति चाप
रे ॥ ५४ ॥ पुक्ता तां ततो देवी भूलेनाभिजघान तम् ॥ ५५ ॥ मुखेन काली ज
गृहे रक्तवीजस्य सो गितम् ॥ ततो सा वा जघानाथ गदया तत्र चंडिका
म् ॥ ५६ ॥ न चास्या वेदनो चक्रे गदापातो लिपकामपि ॥ तस्या हतस्य वे
हं मुखं वहुसुखा वशो गितं ॥ ५७ ॥ यतस्ततस्तद्वक्त्रेण चामुंडा संप्रयच्छ
ति ॥ मुखे स मुक्ता यस्या रूपा तां महासुरान् ॥ ५८ ॥ तां श्रुत्वा दाथवा
मुंडाः पयोतस्य च शो गितम् ॥ देवी भूलेन वज्रेण वारो एसिभि रिक्षिभि

जघानरक्तवीजं चाभुं जायते शोणितं ॥ सपपातमहिपृष्ठे सस्त्रसंघसमाहतः ॥
 ५९ ॥ निरक्तश्च महीपातरक्तवीजो महासुरः ॥ ततस्ते हर्षमतुलं मवाप्रस्त्री
 दृष्टान्नपः ॥ ६० ॥ तेषां मातृगणो जातो न नर्द स ऊनतो दतः ॥ ६१ ॥ ॥ इ
 ति मार्कण्डेयपुराणे सावर्णि के मन्त्रे देवी महात्म्ये रक्तवीजवधो नाम अ
 ष्ठमोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ राजो वाच ॥ विचित्रमीदमाख्यातं भगवां भवतामम
 ॥ देवावरितमहात्म्यं रक्तवीजवधाश्रीतम् ॥ १ ॥ ॥ पूयवेदाम्यहं श्रोतुं रक्तवी
 जे निपातिते ॥ चकार भुंभो यत्कर्म त्रिभुंभश्चाति कोपनः ॥ २ ॥ ॥ अविह
 वाच ॥ चकार कोपमतुलं रक्तवीजे निपातिते ॥ ३ ॥ ॥ भुंभाभुरो निभुंभश्च हतेषु
 येषु चाहवे ॥ हन्ममानं महासेन्यं विलोक्या मर्षमुदहन् ॥ ४ ॥ ॥ अभ्यधाव

त्रिभुंभश्च मवाप्रस्त्री ॥ ५९ ॥

ॐ नमः तस्याग्रतस्तथा रक्षेवाभ्यु योश्च महासुराः ॥ सदंष्टो ह्यपुटा क्रुद्धाः हन्तुं देवीमुपा
३९ ययोः ॥ ६ ॥ आ जगाम महावीर्यं भुंभो यिस्त्ववलेर्धताः ॥ निहंतुं चंडीकाको
पा कृत्वा युद्धं तु मान्त्रि ॥ ७ ॥ ततो युद्धं मती वासी देव्या भुम्भ निभुंभयोः
॥ नारवर्धमती सोऽग्रं मेघयोरिव वर्षतो ॥ ८ ॥ विद्धे दस्तां ह्यस्तभ्यां च
डीकाश्च सरोत्तरेः ॥ ताडयामास चाक्रे शुशस्त्रोद्योरसुरेश्वरो ॥ ९ ॥ निभुंभो
निशितं स्वकं शर्म चादाय भुप्रभम् ॥ अताडय मुर्ध्नि सीहं देव्या वाहनमुत्त
मम् ॥ १० ॥ ताडिते वाहने देवी क्षुरप्रेणा सिमुत्तमम् ॥ निभुंभस्या भुवी देह
चर्म वाप्यहं चतुर्कम् ॥ ११ ॥ द्विन्ये चर्मणि स्वकेन शक्तिं विद्धे यसा सुरा ॥ ३९
तामप्यस्य विधा चक्रे चक्रेणाभिमुखा गतम् ॥ १२ ॥ कोपाध्मा तो निभुंभोऽथ

भुलंजग्राहदानव॥आयांतंमुष्टिपातेनदेवीतत्राप्यचूर्णयत्॥१२॥आविद्याथग
दांशोपिचिद्वेपचंडीकांप्रति॥सापिदेव्यात्रिभुलेनभिन्नाभस्मत्वमागता॥१३॥
ततःपरभुहस्तंतंमायातंदेत्यपुंगवं॥आहृत्यदेवीवाणोद्यैरपातयत्भूतले
१४॥तस्मिन्निपतितेभूमौनिभुंभेभीमविक्रमे॥आतर्प्यहीवसंकुचःप्रययो
हंतुमंविक्का॥१५॥शरथस्तस्तथात्सृज्यैर्गृहीतपरमायुधैः॥भूजेरक्षाभि
रनुलं व्याप्याशेषंनभौनभः॥१६॥तमायांतंसमालोक्यमूर्वीशंषमवादयत्
॥आसदंवापिधनूषश्चकारादिवदुसहं॥१७॥पूरयामासकक्रभोनिज
घंटासमन्वितेः॥समस्तदेस्यौन्यानांतेजोवधविधायिनाम्॥१८॥ततः
सिंहोमहानादेस्माजितेयमहामहेः॥पूरयामासगगनं गंतथोपदिशे

उतः दशः ॥ १९ ॥ ततः काली समुत्पत्त्या गगनं क्षमामता डयत् ॥ करभ्यां तन्निनादेन प्राकृत्
नास्तेतिरोहिता ॥ २० ॥ अद्याह हासे रसुरा शिवदूती च कारह ॥ तेः सद्ये रसुरा स्ते
षुः शुभकोयं परं यथो ॥ २१ ॥ दुरात्मं तिष्ठति ह्येति व्याजहारं विकायदः ॥ तदा
जहेत्यविहितां देवेण काससं स्थिते ॥ २२ ॥ शुभेनागत्य याशक्तिमुक्ता ज्वाला
तिभिषणाः ॥ आयातं वल्हीकुटाभासानिरस्ता महोल्कया ॥ २३ ॥ सिंहनादेन शुं
भस्य व्याप्तं लोकत्रयांतरम् ॥ निर्घातनिश्चिनोद्योरोजितवानवनिपते ॥ २४ ॥
शुंभमुक्ताञ्छरां देवी शुंभस्तप्रहिताञ्छरान् ॥ विद्धे दस्यसरे रुयेः शतशोथस रूप
हस्तसः ॥ २५ ॥ ततः साचंडिका कुद्धा भूलेनाभिजघान तम् ॥ सतदाभिहतो ४०
भूमौ मूर्च्छितो निपपातहः ॥ २६ ॥ ततो निशुंभसंप्राप्य वेतनामां तका मुकः ॥

आजघानशरैर्देवी काली केशरी रंगं ततः ॥ ३५ ॥ पुनश्च कृत्वा बाहूनामपुतंदनुजेश्वरः ॥ चक्रा
पुधेनदित्तीचश्चादयामासचडिका ॥ ३६ ॥ ततोभगवतीकुङ्कुमादुर्गादुर्गातिर्नाशिनी
चिह्नेदत्तानिचक्राणिस्वशरैः शायकाश्चतान् ॥ ३७ ॥ ततोनिभुम्भोवेगेनगदामादा
यचंडिकाम् ॥ अभ्यधावतवैहंतुदेत्येसैत्येसमोष्ठतः ॥ ३८ ॥ तस्यापततसेवासुगदा
चिह्नेदचंडिकाम् ॥ स्वकेनशितधारेणसचभूलंसमाददे ॥ भूलहस्तंसमायात्रेति
भुंभममरार्दनम् ॥ हृदिविधाधभुलेनावेगाविह्वेनचंडीका ॥ ३९ ॥ भिन्नस्यतस्य
भूलेनहृदयात्रिःसृतोपरः ॥ महंतलोमहावीर्यतिष्ठेतिपुरुषोवदन् ॥ ४० ॥
तस्यनिष्क्रामतोदेवीप्रहस्यस्वनवंततः ॥ शिरचिह्नेदस्वकेनततोसावापतडुविः
॥ ४१ ॥ ततःसिंहश्चखाद्येग्रदंष्ट्राशुष्यशिरोधरान् ॥ अथुरास्तोतथाकालीशि
वदूतिनथापरान् ॥ ४२ ॥ कोमाशीशक्ति निर्विघ्नाः केचिन्नेसुमहापुराः ॥

८९
८९
ब्रह्माणीमंत्रप्रतेन तोयेनान्येनिराकृताः॥ माहेश्वरिप्रिभुलेनभिन्नाः येनस्तथापरे॥ वा
एहीतुंडघातेन केचिदूर्णकृताभुवि॥ ३७॥ खंडं षडं च चक्रैरावेष्टमध्यासनावाकृता
॥ ब्रजे एवैत्रिहस्ताग्रविमुक्तेन तथापरे॥ ३८॥ केचिद्विनेसुरसुरामहानष्टामहाहवा
त्॥ भक्तिगाथापरे कालिशिवदूतीमृगाधीये॥ ३९॥ ॥ इति श्रीमार्कंडेयपुराणे
सावर्णिके मन्त्रंतरे देवीमहात्म्ये निम्बवधो नाम नवमोऽध्यायः॥ ९॥ अथिरुवाच
॥ निम्बं भूनिःकृतं दृष्ट्वा भ्रातरं प्राणसंमितम्॥ हन्यमानं वलं चैव शुभं भुक्नुवो वृवी
द्वच॥ १॥ वलावलेपादुके त्वं मांदुर्गं गर्भमावह॥ अन्यासां वलमाश्रीत्य युद्धं से
यातिमानिनि॥ २॥ देव्युवाच॥ ऐकैवाहं जगत्प्रद्वितिया काममापरा॥ वक्ष्ये ८९
तादृष्टमप्येव विशंत्योमद्विभूतया॥ ३॥ अथिरुवाच॥ ततः समस्तांस्तं

देवो ब्रह्मसिद्धिमुवालयम् ॥ तस्या देव्यास्तनो जगत्पुरे कै वासितदां विकाः ॥ ४ ॥ देव्यु
वाच ॥ अहं विभूत्या बहुभिरिह रूपैर्यदा स्थिताः ॥ तत्संहतं मयै कै वस्तिष्ठा म्या जौ
स्थिरो भवः ॥ ५ ॥ अधिरूवाच ॥ ततः प्रवृत्ते युद्धं देव्याः भुम्भस्य चोभयोः ॥ अथ
तां सर्वदेवानां मसुराणां च दारुणां ॥ ६ ॥ शरवर्षे क्षितेशास्त्रैस्तथास्त्रैश्चैव द
रुणैः ॥ तयोर्बुध्मभूद्भुयः शर्वलोकभयंकरः ॥ ७ ॥ दिव्याण्यस्त्राणि शतसोऽमु
मुचेयां न्यथा विकाः ॥ वभंजतानि देत्येह सत्प्रतिघातकर्तृभिः ॥ ८ ॥ मुक्तानिते
न वास्त्राणि दिव्यानि परमेश्वरीः ॥ वभंजलीलये चोग्रं हुंकारो चारणादिभी ॥ ९ ॥
ततः शरक्षतैर्देवीमाह्लादयततो मुरः ॥ सापितकुपिता देवी धनुर्विद्धे दचे
षुवीः ॥ १० ॥ दित्रे धनुर्विदेत्येह सत्थाशक्तिमथा ददे ॥ विद्धे ददेवी चक्रेण
तामप्यस्य करे स्थिताम् ॥ ११ ॥ ततः खड्गमुपादाय शतचन्द्रं च भानुमत् ॥

८२ सः अभ्यधावततां देवी देत्यानां माधियेश्वरः ॥ १२ ॥ तस्या यतत रेवा मुखं चिच्छेद च
४२ डिकां ॥ धनुर्मुक्तैः क्षिप्तैः वारोश्चर्मश्चार्ककरामलम् ॥ १३ ॥ हताश्वः सतदा दैत्यहि
त्रधन्वा विष्णो रथि ॥ जग्राह मुद्गरं घोरं मच्चिकानि धनोद्यतः ॥ १४ ॥ चिच्छेदाय त
तस्तस्य मुद्गरं निक्षिप्तैः शरैः ॥ तथापि सोभ्यधावन्तो मुष्टिमुद्यम्य वेगवान् ॥
१५ ॥ तमुष्टिं पातयामास हृदये दैत्ययुगव ॥ देव्यास्तंश्चापि सा देवि तले नो र
स्य ताडयत् ॥ १६ ॥ ततः प्रहाराभिहतो निय पातमहीतले ॥ स दैत्यः राज्ञः सहसा
पुनरेव ततो स्थिताः ॥ १७ ॥ कुत्सत्यत्र युगह्वोर्वे देवी गगनमास्थिताः ॥ तत्रा
पि शानिराधारायुधैर्तेन चंडिकाः ॥ १८ ॥ त्रियुद्धं खेतदा दैत्य चंडिका वप रम
रस्य रम् ॥ चक्रतु प्रथमं युद्धं मुनि विस्मयकारकम् ॥ १९ ॥ ततो त्रियुद्धं सु ४२
ॐ ॐ ॐ कृत्वा तेनां विकासह ॥ उत्पात्य भ्रामयामास विश्वे पथरणीतले ॥ २० ॥

संक्षीप्तो धरं प्रप्राप्य मुष्टिमुद्यम्य वेगवान् ॥ अभ्यधावत दुष्टं संचंडीका निधने ह्य
या ॥ २१ ॥ तमायां तंततो देवी सर्वदेत्ये जनेश्वरं ॥ जगत्पां पातया मासमिच्छा
भूलेन वक्षसि ॥ २२ ॥ सगता सुवपातो ह्यं देवी शूलाग्रविशतः ॥ चालयं सकला
एध्वी सा द्विद्विपां सपर्वताम् ॥ २३ ॥ तत प्रसन्नमस्वीलं हते तस्मिंदुरात्मनि ॥
जगत्त्वा स्थमतिवाय निर्मलं चाभवन्नभः ॥ २४ ॥ उत्पातमेघास्वल्काये प्रागा
सत्ते समं ययुः ॥ सरितो मार्गवाहिन्यं स्रथा संतत्र पातिते ॥ २५ ॥ ततो देवगणा
सर्वे हर्षनिर्भरमानसा ॥ बभूवुनिहते तस्मिं गन्धर्वललितं जगुः ॥ २६ ॥ अवा
दयंत्येवान्येन नृनुश्चाक्सरोगणाः ॥ वपुः पुरपास्तथा वाता सुप्रभो भूदि
वाकरः ॥ २७ ॥ जज्वलुश्चाग्नयशांता शांतादिकं जनि तत्त्वनाः ॥ २८ ॥
इति श्री मार्कण्डेय पुराणे सावर्णि के मन्वन्तरे देवी महात्म्ये शुभ वधो ना

मद्विंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥

५३

५३

अथिहवाच ॥ ॥ देव्याहतेतत्र महासुरेन्द्रे सेशसुरा वह्निपुरोगमास्त्वा ॥ कात्यायनि
गुह्यबुरिष्ठा लाभादिकासिवक्त्रा ज्वविकासितासा ॥ ॥ देवीप्रपनार्तिहरेप्रसीद
प्रसीदमानर्जगतोखिलस्य ॥ प्रसीदविश्वेश्वरीयाहिविश्वंत्वमिश्वदेवीचराच
रस्य ॥ २ ॥ आधाभूताजगतस्त्वमेकामहिस्वरूपेण यतस्त्रिंतांसि ॥ अपांस्व
रूपस्त्रिंतायास्त्वयेतत्साप्यायतेकृष्णमलंघ्यः ॥ ३ ॥ त्वं वै ह्यमवीशक्तिरनेतवी
र्यं विश्वस्य वीजं परमावीमाया ॥ संमोहितं मेतसमस्तमेतत्त्वं वै प्रसन्नाभविम
न्निहेतो ॥ ४ ॥ विद्यासमस्तास्तव देवि भियास्त्रियसमस्ता सकला जगत्सु ॥ त्वये
कथापुरीतमेव येन कामेक्षु नित्यव्यपरापरोक्ति ॥ ५ ॥ सर्वभूतायदा देवी त्व
र्गमुक्तिप्रदायीनि ॥ त्वं मुनास्तु यतेकावा भवंतु परमोक्तयः ॥ ६ ॥ सर्वस्य बुद्धिर्

पेराजनस्यहृदिसंस्थितेः॥स्वर्गोपवर्गदेदेवीनारायणीनमोस्तुते॥७॥कलाका
ट्टादिरूपेणपरिणामप्रदायीनेः॥विश्वस्योपरतोऽक्तैनारायणिनमोस्तुते॥
८॥सर्वमंगलमांगल्येद्विवेश्वरीर्धसाधके॥आरण्येऽंबकेगौरिनारायणि
नमोस्तुते॥९॥सृष्टिस्थितिविनाशानांशक्तिभूक्तैर्मनानि॥गुरणअयेण
णामयेनारायणिनमोस्तुते॥१०॥आरणागततिनार्तपरित्राणपरायणे
सर्वव्यार्तिहरेदेवीनारायणिनमोस्तुते॥११॥हंसयुक्तविमानस्तेब्रह्मराणी
रुषधारिणीः॥कौसाम्बक्षरिकेदेवीनारायणिनमोस्तुते॥१२॥त्रिभुवनचक्र
हिधरेमहावृषभवाहिनीः॥माहेश्वरीस्वरूपेणनारायणिनमोस्तुते॥१३॥
मयुरकुक्कुटहतेमहाशक्तिधनेनघेकीमारिरूपसंस्थानेनारायणिनमो
स्तुते॥१४॥

ॐ नमः शिखरकगदाशार्ङ्ग गृहीतपरमायुधे ॥ प्रसीद वैष्णवीरूपे नारायणि नमोस्तुते ॥ १५ ॥
४४ गृहीतो गुमहासुके दंष्ट्रो हस्तवसुधरेः ॥ वराहरूपिणि शिवे नारायणि नमोस्तुते ॥
१६ ॥ नृसिंहरूपेणो ग्रेणा हंतुं दैत्यां कृतोद्यमे ॥ त्रैलोक्यत्राण सहिते नारायणि
नमोस्तुते ॥ १७ ॥ किरिठिनीमहावज्रे सहस्रनयनो ज्वले ॥ सत्रप्राणहरे श्वेति
नारायणि नमोस्तुते ॥ १८ ॥ शिवदूतीस्वरूपेण हतदैत्य महावले ॥ घोराक्षे
महारावे नारायणि नमोस्तुते ॥ १९ ॥ दंष्ट्राकरालवदने शिरोमालाविभूषणे
चासुंते मुंडमथने नारायणि नमोस्तुते ॥ २० ॥ लक्ष्मिलज्जे महाविद्ये अर्द्धे पुष्पी
स्ववेष्टूवे ॥ महारात्रिर्महाविडे नारायणि नमोस्तुते ॥ २१ ॥ मेघे सरस्वतिवरे ४४
भूतिवा अवितामसि ॥ नियते च प्रसिद्धे शो नारायणी नमोस्तुते ॥ २२ ॥ सर्व

स्वरूपे सर्वेश्वर सर्वशक्ति समन्विते ॥ भयेभ्यः स्राहि नो देवी दुर्गे देवी नमोस्तुते ॥ २३ ॥ ऐतन्ने
वदनं सोम्येलोचनत्रयभूषितम् ॥ पातून सर्वभित्तीभ्यः कात्यायनि नमोस्तुते ॥ २४ ॥
ज्वालाकरालमायुग्रमशेषासुरसूदनं ॥ त्रिभूलं पातु नो भीतिभद्रकालिनमोस्तुते
॥ २५ ॥ हिनस्ति दैत्यतेजांसि स्वनेन पूर्य याजगत् ॥ साद्यं पातु नो देवी पार्थिव्यो
नस्तानि वः ॥ २६ ॥ असुराश्च क्वसायं कचर्चितास्तैः करो ज्वलाः ॥ अंभाय खड्गो
भदनुचंडि केतवो न तावयम् ॥ २७ ॥ रोगानशेषानपहंसितुं ह्यरुह्यानु कामांस्त
कलानभीष्टान् ॥ त्वामाश्रीतानां न विपन्नं राणां त्वामाश्रीता ह्यश्रयतां प्र-
यान्ति ॥ २८ ॥ ऐतत्कृतं यत्कदनं त्वमाद्यं धर्मद्विषां देवी महासुराणाम् ॥ रूपैरने
के बहुधात्ममूर्तिरुत्वां विकेत प्रकरोति कात्याय ॥ २९ ॥ विद्यामुशास्त्रेषु विवेकदी
पेष्वधोषु वाक्येषु च कात्वदन्या ॥ मम त्वगर्तेति महो धकारे विभ्रामयस्वेतदिति

५५ वविश्वम् ॥ ३० ॥ रक्षोसियत्रोश्चविषाश्चनागायत्रारयोदस्पूवत्तानियत्रः ॥ दावानलो
५५ यत्राथाद्भिमध्येतत्रस्थितात्वंपरिपासिविश्वं ॥ ३१ ॥ विश्वेश्वरीत्वंपरिपासिविश्वं
विश्वात्मीकाधारयसीतविश्वं ॥ विश्वेसर्वंध्याभवतीभवंतिविश्वाश्रयायेत्तवीभ
क्तिनम्राः ॥ ३२ ॥ देवीप्रसीदपरिपालयनोरिभिरैव नित्यं यथासुरवधादधुनैव
तद्यः ॥ पापानिसर्वजगतां प्रसमन्नयासु उत्पाकपाकजनिताश्च महोपसर्गान्
॥ ३३ ॥ प्रणतानां प्रसीदत्वं देवी विश्वार्तिहारिणी ॥ त्रैलोक्यवासिनामिद्रे
लोकानां वरदाभवः ॥ ३४ ॥ देव्युवाच ॥ वरदाहं सुरगणावराये मनसे ह्यथा ॥ तं राम
हरणं च प्रयच्छामि जगतामुपकारकम् ॥ ३५ ॥ देवा उचुः ॥ सर्ववाधाप्रसम ५५
नं त्रैलोक्यस्यादितेश्वरी ॥ ऐवमेव च या कार्ये मस्मत् वैरिविनासनम् ॥ ३६ ॥
देव्युवाच ॥ वैवस्वते तरेऽप्राप्ते शुक्लाविं सति मेयुगे ॥ भुञ्जोनिर्भुञ्जो वायं

ब्रह्मस्येतेमहासूरो॥३७॥नन्दगोपगृहेजातायसोदागर्भसंभवाः॥ततस्तौनामयी
ष्यामिविश्वावलविनाशिनी॥३८॥पुनरोष्यतिरोदुएरुपेएणृथिवीतले॥
अवतीर्यहविष्यामिवैप्रचितांमहासुरान्॥३९॥भक्षयन्माश्रुतानुग्राह्येषु
वितांमहासुरान्॥रक्तादंताभविष्यान्निदाशुमीकुमुमोपमान्॥४०॥ततोमां
देवतास्वर्गमर्त्यलोकेचमानवाः॥स्तुवन्तोव्याहरिष्यन्तिसततंरक्तदंतिका
म्॥४१॥भूयश्चशतवाङ्मनाविष्णुमनंभसि॥मुनिभिसंस्तुताभूमौ
संभविष्याम्ययोनित्ता॥४२॥ततश्चनेननेत्रारुणानिरिक्षीष्यामियमुनि
म्॥कीर्तयिष्यन्तिमनुजाशताक्षिमितिमांततः॥४३॥ततोहमखिलंलो
केमात्मदेहममुत्तमवैः॥भरिष्यामिसुराणांकेराहृष्टेःप्रासाधारकेः॥४४॥

उसः

४६

शक्तं भवति विख्यातं तदा यास्याभ्यहं भूवि ॥ तत्रैव च वधिष्यामि दुर्गं माख्यं महासु
रः ॥ ४५ ॥ दुर्गा देवीति विख्यातं तमेनाम भविष्यति ॥ पुनश्चाहं यदा भीमे ॥ रूपं कृत्वा
हिमाचले ॥ ४६ ॥ रक्षां सि भक्षयिष्यामि मुनिनां चाराण कारणात् ॥ तदा मां मुनयः स
र्वे स्तोष्यन्त्यानम्रमूर्तयः ॥ ४७ ॥ भीमा देवीति विख्यातं तमेनाम भविष्यति ॥ यदा
रुणाख्यस्त्रैलोक्यं महाबाधो करिष्यति ॥ ४८ ॥ तदा हं भ्रामरे रूपं कृत्वा संख्येयं
दुपदाम् ॥ स्त्रैलोक्यस्य हितार्थं यमं वाधीष्यामि महासुरम् ॥ ४९ ॥ भ्रामरिति
च मां लोकास्तदा स्तोष्यन्ति सर्वतः ॥ इत्थं इत्थं यदा बाधा दानवोऽस्या भविष्यति
५० ॥ तदा तदा वतीर्या हं करिष्याम्यरिं सर्वं यम् ॥ ५१ ॥ ॥ इति मार्कण्डेयपुराणे
राणोत्तावर्णिके मन्त्रे देवी महात्म्ये नारायणीस्तुति चोकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ४६
देव्युवाच ॥ ॥ ऐभिस्तवे श्रमानित्यं स्तोष्यन्त्येयममाहितः ॥ तस्याहं सक-

लां वाधां नाशयिष्यामिशंशय ॥ ११ ॥ मधुकैटभनासंखमहिषासुरघातनम् ॥ कीर्तयि
ष्यंतियेतद्वधं शुभनिशुभयो ॥ १२ ॥ अष्टम्यां च चतुर्दश्यां नवम्यां चैकचेतसः ॥ श्रो
ष्यंति चैव ये भक्त्या मम महात्म्यमुत्तमम् ॥ १३ ॥ न तेषां दुष्कृतं किंचित् दुष्कृतोत्थान
चापदः ॥ भविष्यति न दारिद्र्यं न चैवेष्टवियोजनं ॥ १४ ॥ शत्रुतो न भयं तस्य दस्य
तो वानरसजतः ॥ न शक्नोति लभते यो घातकदाचित्संभविष्यति ॥ १५ ॥ तस्यान्ममेत
न्महात्म्यं पठितव्यं समाहितैः ॥ श्रोतव्यं च सदा भक्त्या परं स्वल्पयने हितम् ॥
१६ ॥ दुष्पसर्गानशोषास्तु महामारिसमुद्भवान् ॥ तथात्रिविधमुत्पाते महात्म्यं
संययेन्ममः ॥ १७ ॥ यत्रैतत्प्रयत्ने सम्यक् नित्यमायत्ने ममः ॥ सदानतत्तत्तु वि
श्वामिसानिध्यं तत्र मे स्थितम् ॥ १८ ॥ बलिप्रदाने पूजायां मग्नि कार्यं महो
त्सवे ॥ सर्वे ममेतत्स्वरितं मुचार्ये श्राव्य मे वचः ॥ १९ ॥ ज्ञानता ज्ञानता वाचि

ॐ सः बलिपूजा तथा कृतं ॥ प्रतीक्षीष्याम्यहं प्रीत्या वक्रिहो मे तथा कृतं ॥ १०॥ शरत्काले
७७ महापूजा कुर्याते याचवार्धिकी ॥ तस्यां ममेतं महात्म्यं श्रुत्वा भक्ति समन्वितम् ॥
११ सर्वबाधा विनिर्मुक्तो धनधान्य समन्वितः ॥ मनुष्यो मत्प्रसादेन भविष्यति
नशंसय ॥ १२ ॥ श्रुत्वा ममेतं महात्म्यं तथा चोत्पतय भुभाः ॥ पराक्रमं च युद्धे
युजायते निर्भय युमान् ॥ १३ ॥ रियव संक्षयं योति कल्याणं चोपपद्यते ॥ नन्द
ते च कुलं पुंसां महात्म्यं मम शृणुताम् ॥ १४ ॥ शान्तिकर्मणि सर्वत्र तथा दुस्त्व
प्रदर्शने ॥ ग्रहपिडा सुचोग्रा सुमहात्म्यं शृणुयात् नमः ॥ १५ ॥ उपसर्गसं
यान्ति ग्रहपिडाश्च दारुणं ॥ दूस्त्वन्ने वनृभिर्दुष्टं सुस्त्वन्नमुपजायते ॥ १६ ॥
वाला ग्रहादि रोगानां वालानां शान्तिकारकम् ॥ संघातभेदे वनृणां मे

वैकरणमुत्तमम् ॥ १७ ॥ दुर्धनारणं मङ्गो वारणं बलहानिकरं परम् ॥ राक्षसो भू-
ता मिश्राज्ञानो यठना देवनासनं ॥ १८ ॥ सर्वममेतत् महात्म्यं मम संनि-
धीकारकम् ॥ १९ ॥ पञ्चपुष्पाद्यधूपे
अगंधदियैस्तथोज्ञैः विप्रारणभोजनेर्हामेषोक्षणीयैरहरिर्निद्रा ॥ २० ॥
अन्यैश्चविधिर्वैभोगैः प्रदानैवत्सरेणया ॥ प्रितिर्मैक्यते सास्मित्यस्तु
चरितेश्रुते ॥ २१ ॥ श्रुते हरति पापानि तथा रोग्यं पुण्यं मे ॥ रक्षां करोति
भूतेभ्योजन्मना किर्तनं मम ॥ २२ ॥ पुद्गेषु चरितं यन्मे दुष्टदेत्यनिवहृणा
मूर्तिस्तस्मिंश्चूते वैरिस्तत्र भयं पुंसो न जायते ॥ २३ ॥ पुण्याभिस्तु यते याश्च
याश्च ब्रह्मर्षी कृताः ॥ २४ ॥ ब्रह्मणं वक्तुं तास्तु प्रयच्छ तु शुभां प्रति मु

ॐ सः अरण्ये प्रातरे वापी दावाग्नीपरिवारितः ॥ २४ ॥ दस्युभिर्वा हतश्रुत्ये गृहीतो वापी
४८ सत्रुभिः ॥ सिंहव्याघ्रा नुयातो वा वने वा वनहस्तिभिः ॥ २५ ॥ राज्ञा कुपेन चाज्ञ
तो वन्ध्यो वन्ध्यगतोऽपि वाः ॥ आधुरणीतो वा वातेन स्थितयो ते महारुवे ॥ २६
पतन्मुवापिशस्त्रेषु संग्रामे भूतसदाहूणे ॥ सर्ववाधा सुघोरा सुवेदनाभ्यर्हि
तोऽपि वा ॥ २७ ॥ स्मरं समैतत्त्वरितं नरो मुच्येत शक्यतात् ॥ मम प्रभावा
सिंहाद्या दृश्यवो वैरिणस्तथाः ॥ २८ ॥ दुरादेव पलायन्ते स्मरत्त्वरितं ममः
॥ अविर्वात् ॥ ईप्सुता सा भगवति चंडिका चंडविक्रमा ॥ २९ ॥ पश्यतां मे राम
वदेवानां तत्रैवांतरधीयतः ॥ तेषां देवानि रातं काः स्वाधिकारां न्यथा पुरा ॥ ३०
॥ यज्ञभागभुजः सर्वचक्रविनीहता रयः ॥ दैत्याश्च देव्यानि हतैर्भुभे देव
रियो युधिः ॥ ३१ ॥ जगत्तु विह्वलं सिनितस्मिं महोग्रे तुलविक्रमे ॥ भ्रातयदि

निशुंभेचमहावीर्येऽशेषापातालमाययु॥३२॥सेवंभगवतीदेवीसानिषायिपुनः॥
पुनः॥संभूयकुरुतेभूयःजगतपरिपालने॥३३॥तयेतमोहतेविश्वंसेवावि
श्वंप्रसूयते॥सायाविताचविज्ञानंतुष्टाअर्द्धिप्रयच्छमे॥३४॥व्याप्तंतये
तत्सकलं ब्रह्माण्डंमनुजेश्वरं॥महाकात्यामहाकालेमहामारिस्वहृषया॥३५
॥सेवकालेमहामारिसेवसृष्टिभवत्यजा॥स्थितिकरोतिभूतानांसेवकाले
सनातनि॥३६॥भवकालेनृणांशैवलक्ष्मीदृष्टिप्रजागृहे॥सेवाभावेत
थालक्ष्मीविनाशायोपजायते॥३७॥स्तुतासंपूजितापुण्यैर्धूपगन्धा
दिभिस्तथाः॥ददातिवितंपुत्राश्चमनीधर्मगतिंशुभाम्॥३८॥ ॥
इतित्रीमार्कंडेयपुराणोत्तावरिणकेमन्त्रंतरेदेवीमहात्म्येभगवतीवाक्येना

॥

महादेशोऽध्यायः॥११॥

दुसः अविहवाच ॥ ॥ ऐतने कथीतं भूय महात्म्यं मुत्तमम् ॥ ऐवे प्रभावा सा देवी ययेदं
 ४९ धार्यते जगत् ॥ ५ ॥ विद्या तथैव कुरु यते भगवन्कीदृमुमायया ॥ तया त्वमेव वैश्य
 श्रुतथैवान्ये विवेकिनः ॥ २ ॥ मोह्यंते मोहिताश्चैव मोहमेव्यं निचापरे ॥ तामु
 पेहि महाराज शरणां परमेश्वरीं ॥ ३ ॥ आरावितासैव नृणां भोगस्वर्गाय वर्ग
 दः ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इति तस्य वचश्चुत्वा सुरथस्य नराधीपः ॥ ४ ॥ प्रणिप
 त्य महाभाग तमृषिं संसितव्रतं ॥ निर्विणोति मम त्वेन राज्यापहरणेन चः
 ॥ ५ ॥ जगाम सद्यस्तपसे सच वैश्या महा मुने ॥ सेद ईनार्थं मंवायानदिपु
 लिनसंस्थिता ॥ ६ ॥ सच वैश्यस्तपस्ते ये देवीश्रुत्वा परं जयन् ॥ तौ नस्मिं पुलि
 ने देव्या कृत्वा मूर्तिमयी मयम् ॥ ७ ॥ अहं एतं कुरु तस्याः पुष्यधूया मित
 र्पणोः ॥ निराहारी यताहारी तमनस्को समाहि तो ॥ ८ ॥